

**DOKUMENT PROGRAMOWY – RAMY WSPARCIA
SEKTORÓW KULTURY I KREATYWNYCH W POLSCE**

MINISTERSTWO KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

GRUDZIEŃ 2022

SPIS TREŚCI

I. WSTĘP	3
II. DEFINICJA POJĘCIA SEKTORY KULTURY I KREATYWNE	7
III. WYZWANIA SKK W KONTEKŚCIE PANDEMII COVID-19.....	9
IV. GŁÓWNE ZAŁOŻENIA WSPARCIA PUBLICZNEGO NA RZECZ ROZWOJU SKK ..	16
V. PREFEROWANE NARZĘDZIA WSPARCIA ROZWOJU SKK	20
VI. BUDOWANIE KOMPETENCJI EKOLOGICZNYCH I CYFROWYCH	25
VI.1. ZIELONA TRANSFORMACJA W SKK	25
VI.2. CYFROWA TRANSFORMACJA W SKK	30
VII. EDUKACJA I SIECIOWANIE SKK.....	34
VIII. WSPÓŁPRACA SKK Z INNYMI SEKTORAMI	37
IX. PRZECIWDZIAŁANIE DYSKRYMINACJI	40

I. WSTĘP

Opracowanie i przyjęcie niniejszego dokumentu przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego stanowi realizację **kamienia milowego A1L** w ramach **reformy A.2.5 Wzmocnienie potencjału sektora kultury i przemysłów kreatywnych na rzecz rozwoju gospodarczego**, ujętej w polskim **Krajowym Planie Odbudowy i Zwiększania Odporności** (dalej jako KPO). KPO powstał w oparciu o europejskie i krajowe założenia, strategie i priorytety rozwojowe, w porozumieniu z Komisją Europejską (dalej jako KE), w ramach Europejskiego Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększenia Odporności.

Niniejszy **dokument programowy, wspierający zieloną i cyfrową transformację w polskich sektorach kultury i kreatywnych** (dalej jako SKK), dotyczy w szczególności:

- identyfikacji kluczowych średnio- i długoterminowych wyzwań w SKK, z uwzględnieniem wniosków wyciągniętych z kryzysu COVID-19;
- zapewnienia zgodności z ogólnymi zasadami UE, w tym równości płci i niedyskryminacji, w projektach, które mają otrzymać wsparcie;
- identyfikacji potencjału ekologicznych i cyfrowych narzędzi i platform w celu sprostania tym wyzwaniom;
- współpracy i transferu wiedzy i umiejętności między SKK a sektorami nauki, edukacji, technologii i biznesu, z uwzględnieniem ogólnych zasad UE, w tym równości płci i niedyskryminacji;
- identyfikacji preferowanych opcji udzielania wsparcia publicznego dla działań w ramach SKK.

Ramy wsparcia SKK w Polsce definiują szereg **rekomendowanych kierunków działań we wskazanym zakresie**. Dokument programowy nie narzuca „zamkniętych” rozwiązań, a jednocześnie odnosi się do konkretnych **wytycznych, rekomendacji, zaleceń i źródeł wiedzy nt. SKK na poziomie Polski oraz Unii Europejskiej** (dalej jako UE). Nawiązuje on również do działań podejmowanych wspólnie przez państwa członkowskie, w tym także przez Polskę, na forum UE w ramach współtworzenia unijnej polityki kulturalnej i Planu Pracy na rzecz Kultury Rady UE –

zarówno Planu na lata 2019-2022¹, jak i negocjowanego przez ministerstwa kultury państw członkowskich oraz KE Planu Pracy na lata 2023-2026. Niniejsze Ramy są również spójne z założeniami Nowej Europejskiej Agencji dla Kultury (Nowego europejskiego programu na rzecz kultury) zaproponowanej przez KE w 2018 r., podkreślającej gospodarczą i społeczną rolę SKK².

Ramy wsparcia uwzględniają także **postulaty europejskich organizacji i sieci społeczeństwa obywatelskiego działających na rzecz SKK**, w tym ujęte m.in. w Kulturalnym Ładzie dla Europy³ (*Cultural Deal for Europe*) – kampanii prowadzonej przez szereg europejskich organizacji, w których głos zabierają również przedstawiciele z Polski, na rzecz rozumienia kultury zarówno jako wartości samej w sobie, jak i cennego, wspólnego zasobu, którego zachowanie i rozwój wymagają adekwatnego wsparcia publicznego na poziomie europejskim i krajowym.

SKK, rozumiane szeroko zarówno jako inicjatywy o charakterze biznesowym, jak i działalność nieorientowana rynkowo, odgrywają **ważną rolę w gospodarkach i społeczeństwach europejskich**, w tym także w Polsce. Generują one PKB i tworzą miejsca pracy⁴, w tym w dużej mierze również dla osób młodych⁵, są przedmiotem międzynarodowej wymiany handlowej, przyczyniają się do włączenia i spójności społecznej, mogą pozytywnie wpływać na zdrowie i samopoczucie, a także są istotnym czynnikiem przyspieszającym rozwój lokalny i regionalny.

SKK stwarzają również **przestrzeń do eksperymentowania**, testowania nowych rozwiązań, a tym samym przyczyniają się do generowania innowacyjnych pomysłów – poprzez nowe umiejętności, metody pracy, modele biznesowe czy formy koprodukcji. Z drugiej strony przed SKK stoją również istotne **wyzwania**, jak np. niepewność zatrudnienia, fragmentacja i trudność „mówienia jednym

¹ Konkluzje Rady UE w sprawie planu prac w dziedzinie kultury na lata 2019–2022 (2018/C 460/10), [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018XG1221\(01\)&from=GA](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018XG1221(01)&from=GA).

² Komunikat Komisji – Nowy europejski program na rzecz kultury, COM(2018) 267, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018DC0267&from=EN>.

³ Więcej informacji na temat kampanii *Cultural Deal for Europe* znaleźć można na stronie: <https://culturalfoundation.eu/stories/cultural-deal-for-europe>.

⁴ Zgodnie z danymi Eurostat, w 2019 roku 1,2 mln przedsiębiorstw działających w obszarze SKK wygenerowało 158 mld EUR wartości dodanej. Źródło: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Culture_statistics_-_cultural_enterprises.

⁵ Zgodnie z danymi Eurostat, w 2020 roku 7,2 miliona osób w UE pracowało w kulturze (3,6% wszystkich zatrudnionych); w wybranych krajach UE, w tym w Polsce, procentowy udział zatrudnienia osób w wieku 15-29 lat w SKK jest wyższy niż ich średni procentowy udział w zatrudnieniu dla całej gospodarki.

głosem” w ramach wspólnych działań rzeczniczych, a także utrudniony – z uwagi na ich specyfikę – dostęp do finansowania.

Szacuje się, że na terenie UE firmy działające w obszarze SKK to w 99,9% **małe i średnie przedsiębiorstwa**⁶. Podobnie rzecz ma się w Polsce, gdzie zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego (dalej jako GUS) 99,1% podmiotów zaliczanych do SKK stanowią **mikroprzedsiębiorstwa**, skupiające 73,8% pracujących w obszarze przemysłów kultury i kreatywnych⁷.

Pandemia COVID-19 nie tylko postawiła przed SKK nowe wyzwania, ale też pogłębiła trudności występujące już wcześniej. Szacuje się, że **obok turystyki, SKK były jedną z najbardziej dotkniętych negatywnymi skutkami COVID-19 branż**⁸. Odnotowano istotne, spowodowane sytuacją sanitarną spadki uczestnictwa w kulturze „na żywo”, przy czym uczestnictwo w kulturze online jedynie w pewnym stopniu było w stanie pokryć spadki przychodów twórców, artystów i pracowników SKK.

Inne wyzwania stojące przed SKK nasilają się z uwagi na **intensywny rozwój w obszarze nowych technologii**, które fundamentalnie zmieniają nie tylko sposoby uczestnictwa w kulturze, ale również metody produkcji. Uczestnictwo w kulturze online z jednej strony stwarza okazje, a z drugiej generuje wyzwania, co wyraźnie potwierdziła pandemia COVID-19. Kontekst wywołanych pandemią zaburzeń w globalnych łańcuchach dostaw pokazuje także wagę wyzwań związanych ze zrównoważonym rozwojem, ekologią i ochroną środowiska, które dotyczą również SKK.

Pandemia COVID-19 uzmysłowiła wielu osobom, **jak istotną rolę kultura odgrywa w kontekście dobrego samopoczucia, zdrowia i spójności społecznej**. Trudno wyobrazić sobie czas pandemii bez amatorskich koncertów na balkonach europejskich miast, bez filmów i seriali, bez książek i gier wideo, do których mieliśmy dostęp w naszych domach. Kultura oczywiście nie zastąpi

⁶ Źródło: KE, Dokument roboczy służb KE: Doroczny Raport dot. Rynku Wspólnego 2021, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A52021SC0351>.

⁷ Źródło: Przemysły kultury i kreatywne 2020 r. Informacja sygnałna <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/przemysly-kultury-i-kreatywne-w-2020-roku,21,4.html>.

⁸ Źródło: KE, Dokument roboczy służb KE: Doroczny Raport dot. Rynku Wspólnego 2021, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A52021SC0351>.

wysiłków służby zdrowia koniecznych w czasie pandemii, ale na pewno może czynić trudne momenty lżejszymi.

Odrabianie strat wywołanych kryzysem COVID-19 będzie procesem długotrwałym, a sytuacja gospodarek i społeczeństw UE pozostaje chwiejna. Wszystko to powoduje, że powrót do życia, świata, modeli gospodarczych i społecznych, które istniały przed pandemią, nie jest całkowicie możliwy. Dotyczy to także **konieczności budowania odporności na przyszłe kryzysy**, w tym także przez SKK. Tym bardziej, że lista kolejnych wyzwań, z którymi już przychodzi i jeszcze przyjdzie nam się zmierzyć jest długa – ogólnoswiatowa presja inflacyjna, wojna w Ukrainie spowodowana przez agresję Federacji Rosyjskiej, postępujące zmiany klimatyczne, czy też pogłębiające się na całym świecie nierówności i wykluczenie.

Niniejszy dokument programowy stanowi zatem próbę identyfikacji sposobów odbudowy i budowania odporności poprzez nakreślenie strategicznej wizji rozwoju SKK w obliczu stojących przed nimi wyzwań. Poszukuje on powiązań i synergii w zakresie polityki kulturalnej na różnych szczeblach administracji krajowej i europejskiej. Z jednej strony stanowi on zbiór rekomendacji dla szeroko rozumianego sektora publicznego, z drugiej zaś może posłużyć jako źródło wiedzy i inspiracji dla osób pośrednio i bezpośrednio związanych z SKK, firm, organizacji pozarządowych oraz wszystkich innych interesariuszy polityk publicznych w obszarze SKK.

Należy dążyć do jak najszerzego uwzględnienia rekomendacji ujętych w niniejszym dokumencie w projektowaniu i realizacji polityk publicznych w obszarze SKK, **w tym w szczególności w ramach inwestycji⁹ przewidzianych w KPO w obrębie ww. reformy A.2.5**, tj.:

- **A2.5.1 – Program wspierania podmiotów sektora kultury i przemysłów kreatywnych na rzecz stymulowania ich rozwoju;**
- **A2.5.2 – Inwestycje na rzecz utworzenia modelowego centrum wspierania przemysłów kreatywnych.**

⁹ Rekomendacje przedstawione w niniejszym dokumencie nie są tożsame z zakresem inwestycji.

II. DEFINICJA POJĘCIA SEKTORY KULTURY I KREATYWNE

Pojęcia sektorów kultury i kreatywnych oraz przemysłów kultury i kreatywnych nie są pojęciami nowymi. Geneza ich współczesnego rozumienia wiąże się z terminem „gospodarka kreatywna” (*creative economy*), stosowanym w Australii i Zjednoczonym Królestwie od lat 90. ubiegłego wieku¹⁰. Pojęcie „przemysłów kultury” stosuje również UNESCO, które określa je jako „przemysły, które produkują oraz dystrybuują dobra i usługi kulturalne”¹¹.

Niniejszy dokument opiera się na **szerokiej definicji pojęcia SKK**, uwzględniającej zarówno podmioty rynkowe, jak również te, których działalność nie jest zorientowana stricte lub wyłącznie rynkowo, ale ma dla tego obszaru istotne znaczenie. SKK definiujemy zatem jako **pewien ekosystem**, na który składają się zarówno podmioty publiczne, instytucje kultury, organizacje pozarządowe, twórcy, jak również przedsiębiorstwa, start-upy czy osoby prowadzące jednoosobową działalność gospodarczą.

Punktem odniesienia dla takiego rozumienia SKK jest **program UE Kreatywna Europa**, który zakłada, że SKK to „wszystkie sektory, w których działalność, w wielu przypadkach mająca potencjał tworzenia innowacji i miejsc pracy, w szczególności w zakresie własności intelektualnej:

- opiera się na wartościach kulturowych oraz na ekspresji artystycznej lub innej indywidualnej lub zbiorowej ekspresji twórczej;
- obejmuje rozwój, tworzenie, produkcję, rozpowszechnianie i ochronę dóbr i usług, które ucieleśniają ekspresję kulturalną, artystyczną lub inną ekspresję twórczą, a także związane z nią funkcje takie jak edukacja lub zarządzanie;
- niezależnie od tego czy działalność tych sektorów jest zorientowana rynkowo czy nie, jakiego typu struktura tę działalność prowadzi oraz w jaki sposób dana struktura jest finansowana”¹².

¹⁰ UNESCO, „What do we mean by the cultural and creative industries?”,

<https://en.unesco.org/creativity/sites/creativity/files/digital-library/What%20Do%20We%20Mean%20by%20CCI.PDF>.

¹¹ Instytut ds. Statystyki UNESCO, 2009, Ramy statystyczne UNESCO dot. kultury, <http://uis.unesco.org/en/glossary-term/cultural-industries>.

¹² Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/818 z dnia 20 maja 2021 r. ustanawiające program Kreatywna Europa (2021–2027), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32021R0818&from=EN>.

Dalsza część tej definicji doprecyzowuje, że SKK obejmują m.in. „architekturę, archiwa, biblioteki i muzea, rzemiosło artystyczne, sektor audiowizualny (w tym film, telewizję, gry wideo i multimedia), materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe, projektowanie (w tym projektowanie mody), festiwale, muzykę, literaturę, sztuki performatywne (w tym teatr i taniec), książki i działalność wydawniczą, radio i sztuki wizualne”. Jest to więc definicja szeroka i otwarta, dopuszczająca także inne podsektory, które mogą działać na przecięciu kilku spośród ww. dziedzin.

Myślenie o SKK w kategoriach pewnego ekosystemu obecne jest **na poziomie polityk unijnych, np. w nowej strategii przemysłowej UE z 2020 r.**, dotyczącej tworzenia silniejszego jednolitego rynku sprzyjającego odbudowie Europy¹³. Strategia ta identyfikuje ekosystem kultury i kreatywności jako jeden z 14 ekosystemów przemysłowych na rzecz zrównoważonej i sprzyjającej włączeniu społecznemu odbudowy, a także zielonej i cyfrowej transformacji gospodarki unijnej¹⁴.

Postrzeganie kultury i kreatywności w kontekście rozwoju gospodarczo-społecznego pojawia się również w założeniach programowych **Europejskiego Instytutu Innowacji i Technologii (EIT)** z siedzibą w Budapeszcie. Powołana przez instytut w czerwcu 2022 r. wspólnota wiedzy i innowacji w zakresie kultury i kreatywności (Knowledge and Innovation Community – KIC for Culture & Creativity), również traktuje SKK jako istotną część systemu społeczno-gospodarczego.

Chociaż SKK obejmują różnej wielkości podmioty prywatne, publiczne i pozarządowe, należy mieć na uwadze, że **negatywne skutki kryzysu spowodowanego pandemią COVID-19 są najbardziej odczuwalne dla sektora mikroprzedsiębiorstw**, którego specyfika niejednokrotnie utrudnia

¹³ Komunikat KE: Aktualizacja nowej strategii przemysłowej z 2020 r. – tworzenie silniejszego jednolitego rynku sprzyjającego odbudowie Europy, COM(2021) 350, z 5 maja 2021 r., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0350&from=EN>.

¹⁴ Dokument mówi o „przemysłach kultury i kreatywnych” – pojawiający się w dokumentach i strategiach unijnych termin „sektory kultury i kreatywne” z reguły odnosi się do wszystkich sektorów opartych na wartościach kulturowych oraz na ekspresji artystycznej lub innej indywidualnej lub zbiorowej ekspresji twórczej (zgodnie z przytoczoną wcześniej definicją programu UE Kreatywna Europa), podczas gdy pojęcie „przemysły kultury i kreatywne” skupia się na późniejszych etapach łańcucha wartości, w tym produkcji i rozpowszechniania w ramach działań przemysłowych i produkcyjnych. W praktyce zauważyć jednak można, że pojęcia sektorów i przemysłów często używane są zamiennie przez UE i państwa członkowskie – widać to m.in. w KPO poszczególnych państw UE. Źródła: <https://culture.ec.europa.eu/news/eu-member-states-support-culture-and-creative-industries-through-their-national-recovery-and-resilience-plans>. Z kolei z definicją stosowaną przez GUS zapoznać można się m.in. w dokumencie dostępnym pod adresem: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/przemysly-kultury-i-kreatywne-w-latach-2014-2016,19,1.html>.

pozyskiwanie kapitału prywatnego lub partycypację w instrumentach wsparcia publicznego. W konsekwencji, w wielu aspektach to właśnie tego rodzaju podmioty należy mieć na uwadze, projektując i wdrażając narzędzia mające na celu wspieranie rozwoju SKK. Takie ukierunkowanie uzasadnia również kluczowa rola tego typu podmiotów w zrównoważonym rozwoju całego systemu SKK oraz ich kluczowe znaczenie dla funkcjonowania i kondycji pozostałych grup podmiotów składających się na SKK.

III. WYZWANIA SKK W KONTEKŚCIE PANDEMII COVID-19

UNESCO szacuje, że wartość dodana brutto (Gross Value Added – GVA) wygenerowana przez światowe przemysły kultury i kreatywne w 2020 r. była niższa o 750 mld dolarów w porównaniu z rokiem 2019. Szacuje się, że w ujęciu globalnym wiąże się to z **utratą zatrudnienia przez ponad 10 mln osób**, zakładając że i tak potencjalnie jest to liczba zaniżona¹⁵.

Również dane GESAC (Europejskiego Zrzeszenia Stowarzyszeń Autorów i Kompozytorów) z opublikowanego przez tę organizację w 2021 r. studium „Odbudowując Europę”¹⁶ (*Rebuilding Europe*), analizującego gospodarkę kulturalną i kreatywną przed i w obliczu kryzysu spowodowanego pandemią COVID-19, potwierdzają skalę strat poniesionych przez europejskie SKK. Z raportu wynika, że **szacowane obroty przemysłów kultury i kreatywnych w krajach UE oraz Wielkiej Brytanii spadły o 31%** w 2020 r. w porównaniu do 2019, a w przypadku niektórych sektorów – np. sztuk wizualnych i sztuk performatywnych – spadki te wynosiły odpowiednio 53 i 37%. Całkowite szacowane obroty zmniejszyły się do poziomu 444 mld EUR, co stanowiło **spadek o niemal 200 mld EUR** w porównaniu z rokiem poprzednim. SKK stały się tym samym jednym z najbardziej dotkniętych negatywnymi skutkami pandemii sektorów europejskiej gospodarki. Spadki obrotów na takim samym poziomie prognozowano jedynie dla transportu lotniczego. Dla porównania – obroty w turystyce skurczyły się o 27%, zaś w przemyśle motoryzacyjnym o 25%. Średni spadek obrotów dla całej gospodarki UE szacowano zaś na -9,4%. **Kryzys najsilniej odczuły SKK w Europie Środkowej i Wschodniej**. Szacunkowy spadek obrotów polskich SKK mieści się w przedziale -36-40%. Oznacza to, że **prognozowany spadek obrotów polskich SKK należał do**

¹⁵ UNESCO, Cultural and creative industries in the face of COVID-19: an economic impact outlook, 2021, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000377863?posInSet=1&queryId=18d8b725-72cd-4018-ad79-bfdd0ee274e4>.

¹⁶ Więcej informacji: <https://www.rebuilding-europe.eu/>.

jednego z najwyższych w Europie. Gorsze scenariusze autorzy raportu przewidywali jedynie dla Bułgarii i Estonii.

OECD zwraca natomiast uwagę na fakt, że **COVID-19 drastycznie odbił się na tendencji wzrostowej SKK**, w których w dziesięcioleciu przed pandemią zatrudnienie rośnie szybciej niż w przypadku reszty gospodarki¹⁷. Pomiędzy 2011 a 2019 r., liczba osób pracujących w SKK w krajach OECD oraz UE wzrosła o 13,4%, podczas gdy ogólny wzrost zatrudnienia w tych gospodarkach wynosił 9,1%. Według danych Eurostat, na które powołuje się OECD, **zatrudnienie w SKK pomiędzy 2019 a 2020 r. spadło natomiast o 2,6%**, podczas gdy dla ogółu gospodarki był to spadek o 1,3%.

Pandemia COVID-19 z oczywistych względów szczególnie negatywnie wpłynęła na obszary **SKK, dla których kluczowe znaczenie ma bezpośredni udział publiczności**, a więc na sztuki performatywne, muzea, galerie, obiekty dziedzictwa, kina, teatry, sale koncertowe czy festiwale. Według danych szacunkowych Europejskiego Stowarzyszenia Festiwali (*European Festivals Association*), poszczególne festiwale w wyniku pandemii narażone zostały na straty wynoszące od kilku tysięcy do nawet kilku mln EUR. Zgodnie z danymi Live DMA, europejskiego stowarzyszenia zrzeszającego kluby i sale koncertowe, ok. 284 tys. wydarzeń muzycznych i występy ok. 664 tys. artystów anulowano na przestrzeni 2020 r., co przełożyło się to na straty na poziomie 1,2 mld EUR¹⁸.

Sieć Europejskich Organizacji Muzealnych (NEMO) prowadziła w 2020 r. ankiety wśród instytucji muzealnych. Z zebranych danych wynika, że również w momencie, gdy restrykcje sanitarne pozostawały rozluźnione i instytucje muzealne mogły przyjmować odwiedzających (np. w miesiącach letnich), blisko połowa muzeów doświadczała **spadku wizyt na poziomie od 25% do 75%** względem analogicznego okresu w roku poprzednim. W przypadku większości muzeów

¹⁷ OECD, The Culture Fix: Creative People, Places and Industries, 2022, <https://www.oecd.org/publications/the-culture-fix-991bb520-en.htm>.

¹⁸ Dane przytoczone w studium zrealizowanym na zlecenie Komisji Edukacji i Kultury Parlamentu Europejskiego, Cultural and creative sectors in post-Covid-19 Europe, 2021, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/652242/IPOL_STU\(2021\)652242_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/652242/IPOL_STU(2021)652242_EN.pdf).

przekładało się to na straty w wysokości od 1 do 30 tys. EUR tygodniowo, także z uwagi na zmniejszony ruch turystyczny¹⁹.

Dane szacujące wpływ pandemii COVID-19 na polskie SKK dostępne są zarówno w opracowaniach GUS, jak i w raportach z badań prowadzonych przez poszczególne branże. Zgodnie z danymi GUS²⁰ obroty firm z SKK skurczyły się w 2020 r. o 2,42%, tj. o 2,1 mld zł, w stosunku do 2019 r. Przedsiębiorstwa z tej grupy wytworzyły w 2020 r. wartość dodaną na poziomie 24,7 mld zł, czyli 8,18% mniej niż w roku 2019. W polskich SKK odnotowano średni spadek wynagrodzenia miesięcznego o 123 zł, podczas gdy w ogóle przedsiębiorstw niefinansowych zarejestrowano wzrost miesięcznego wynagrodzenia średnio o 226 zł.

Badania dotyczące wpływu pandemii na polskie SKK prowadziły również poszczególne branże kreatywne. Przykładowo w branży audiowizualnej zrealizowano “Badanie wpływu COVID-19 na działalność producentów filmowych w Polsce”, współfinansowane przez Polski Instytut Sztuki Filmowej oraz Krajową Izbę Producentów Audiowizualnych. Badanie przeprowadziły w okresie maj-lipiec 2021 r. Box Office Lab oraz Research Collective²¹. Do badania zaproszono 184 podmioty, a w jego ramach przeprowadzono 85 wywiadów, w tym 15 wywiadów pogłębionych. Producenci wskazali na następujące efekty pandemii: spadek obrotów, dodatkowe koszty zabezpieczania planów filmowych, zawieszenie produkcji, przesunięcie premier, przesunięcie produkcji z kin i telewizji do platform internetowych oraz wzrost liczby projektów na etapie rozwoju. 55% firm wskazało, że pandemia miała wyłącznie negatywny wpływ na prowadzoną przez nich działalność. Producenci wskazali również, że pandemia skłoniła ich do bardziej wnikliwych analiz poprzedzających rozpoczęcie realizacji projektów – aż 92 % respondentów zapowiedziało zmiany w ramach prowadzenia własnych firm, których celem jest adaptacja do nowych warunków rynkowych produkcji filmowej.

Kolejnym przykładem analiz branżowych ilustrujących skalę negatywnego wpływu pandemii COVID-19 mogą być raporty Polskiej Izby Książki dotyczące rynku księgarskiego. Analizy te wskazują na wzrost dynamiki zamykania się księgarń. W roku 2020 odnotowano blisko 250

¹⁹ Źródło: <https://www.ne-mo.org/advocacy/our-advocacy-work/museums-during-covid-19.html>.

²⁰ Źródło: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/przemysly-kultury-i-kreatywne-w-2020-roku,21,4.html>.

²¹ Źródło: https://pisf.pl/wp-content/uploads/2021/10/boxofficelab_raport_PL-EN-29-09.pdf.

zamknięć, w tym likwidację dwóch sieci księgarskich. W następnym 2021 r. zamknęło się kolejnych 141 księgarń. W efekcie miejscowości takie jak Chojnice (40 tys. mieszkańców), Tomaszów Lubelski (19 tys.), Golub-Dobrzyń (13 tys.), Krzeszowice (10 tys.), Ciechocinek (10 tys.), Krynica Zdrój (11 tys.) zostały pozbawione czynnej księgarni. Średnia liczba księgarń na 100 tys. mieszkańców spadła do 0,45, podczas gdy we Francji wskaźnik ten wynosi 0,76, a w Niemczech 0,73. W okresie 2020-2021 w Ogólnopolskiej Bazie Księgarń zarejestrowano jedynie 10 nowych podmiotów.

Trudną sytuację wszystkich branż polskich SKK w związku z pandemią COVID-19 potwierdzają również dane z **Krajowego Rejestru Urzędowych Podmiotów Gospodarki Narodowej (REGON)**. Z analiz GUS wynika, że w 2020 r. wyrejestrowano z niego ok. 7,5 tys. podmiotów prowadzących działalność w obszarze kultury. W tym samym roku działalność zawiesiło ok. 16 tys. tego rodzaju podmiotów. **Suma liczb podmiotów wyrejestrowanych i zawieszających działalność stanowiła zatem ok. 20% łącznej liczby podmiotów zarejestrowanych na dzień 31 grudnia 2019 r.**

Pandemia COVID-19 z oczywistych względów negatywnie odbijała się także na uczestnictwie w kulturze. Według danych Centrum Badania Opinii Społecznej dotyczących roku 2020, odsetek Polaków, którzy wybrali się na koncert spadł z 42% do 14% w stosunku do roku 2019. Z 53% do 26% spadł odsetek Polaków, którzy w 2020 r. wybrali się do kina. W roku 2020 16% Polaków poszło na wystawę, do galerii lub do muzeum (spadek o 17 punktów procentowych), a 9% do teatru (spadek o 12 punktów procentowych).

Również europejska branża gier wideo, choć w czasie pandemii odnotowywała niewielki wzrost obrotów²², musiała zmagać się z nowymi wyzwaniami w zakresie produkcji, promocji, pozyskiwania inwestorów oraz działania w całkowicie zdalnym modelu pracy. Firmy, którym udało się wypuścić nowe produkty przed rozpoczęciem pandemii COVID-19, znalazły się w lepszej sytuacji niż te, które musiały modyfikować bieżące plany produkcyjne i wydawnicze. Z badań prowadzonych przez Europejską Federację Producentów Gier wynika, że w 2020 r. 20%

²² Źródło: <https://www.rebuilding-europe.eu/>.

producentów gier rozważało ograniczenie działalności, a 40% doświadczyło opóźnień w ramach zawartych umów i realizowanych projektów²³.

Wydaje się jednak, że w pewnym sensie **pandemia COVID-19 otwiera przed SKK także nowe możliwości**, w tym np. w zakresie wykorzystania **nowych technologii** na rzecz dostępu do kultury, rozwoju **cyfrowej oferty kulturalnej i nowych kanałów kontaktów z odbiorcami**. Przykładowo – wspomniana wcześniej Sieć Europejskich Organizacji Muzealnych raportowała, że spośród ankietowanych w 2020 r. muzeów, aż 93% zintensyfikowało lub rozpoczęło działalność online w trakcie pandemii. Ponad 75% muzeów zaczęło bardziej aktywnie działać w mediach społecznościowych, a ponad połowa muzeów zaczęła tworzyć w tym celu materiały wideo.

Spowodowana pandemią COVID-19 **konieczność przemyślenia i redefinicji modeli biznesowych i dotychczasowych praktyk** może być także okazją, aby wprowadzać w SKK nowe, lepsze, **bardziej zrównoważone działania**. W konsekwencji modele biznesowe SKK mogą w przyszłości w większym stopniu uwzględnić kwestie ekologii, zrównoważonego rozwoju oraz wyzwania klimatyczne. Co istotne, pandemia COVID-19 dobitnie udowodniła, że kultura jest czynnikiem mogącym mieć istotny wpływ na nasze samopoczucie, zdrowie, spójność społeczną i włączenie społeczne. Temat ten pojawił się w ostatnim czasie na agendzie Głosów Kultury (*Voices of Culture*) – ustrukturyzowanego dialogu KE z przedstawicielami społeczeństwa obywatelskiego aktywnymi w obszarze kultury²⁴. Znajduje się on również obecnie w obszarze zainteresowania organizacji takich jak OECD²⁵ czy Światowa Organizacja Zdrowia (WHO). Ta ostatnia zaangażowana jest m.in. w zainicjowany przez Parlament Europejski i finansowany przez UE projekt „Kultura dla Zdrowia” (*Culture for Health*)²⁶.

Szybkość i efektywność powrotu europejskich SKK na ścieżkę intensywnego rozwoju po pandemii COVID-19 wymagają projektowania i wdrażania **adekwatnych mechanizmów wsparcia publicznego**. Dlatego też w obliczu pandemii w pierwszej kolejności skupiono się na doraźnych mechanizmach. Na poziomie UE wiązało się to z uruchomieniem różnego rodzaju mechanizmów

²³ Źródło: <https://www.gamesindustry.biz/beyond-covid-19-lessons-from-an-unprecedented-global-challenge>.

²⁴ Źródło: <https://voicesofculture.eu/2022/06/17/the-role-of-cultural-and-creative-sectors-in-improving-mental-health-of-the-youth/>.

²⁵ Źródło: <https://www.oecd.org/cfe/leed/culture-and-creative-sectors.htm>.

²⁶ Źródło: <https://www.cultureforhealth.eu/about-the-project/>.

– od uelastycznienia istniejących programów UE takich jak Kreatywna Europa, po działania adresowane do poszczególnych sektorów. Innymi przykładami interwencji na szczeblu UE były m.in. tymczasowe poluzowanie unijnych zasad pomocy publicznej, rozwiązania umożliwiające realokację przez państwa członkowskie środków w ramach unijnej polityki spójności na walkę z negatywnymi skutkami COVID-19 oraz fundusze wsparcia na rzecz przeciwdziałania wzrostowi bezrobocia w obliczu kryzysu.

Spośród unijnych mechanizmów pomocowych, z których korzystać mogły SKK²⁷, jedynie niewielka część rozwiązań poświęcona była bezpośrednio kulturze. Większość interwencji dotyczyła w szerszym zakresie gospodarek i społeczeństw unijnych. Podobnie wyglądał kontekst rozwiązań pomocowych wprowadzonych w poszczególnych krajach członkowskich, z których przekrojową listą zapoznać się można na stronach KE²⁸ – dotyczyły one wszystkich dziedzin życia, a tylko część bezpośrednio adresowała wyzwania stojące przed SKK.

Na potrzebę mobilizacji środków wspierających SKK, na poziomie unijnym oraz krajowym, zwracali uwagę ministrowie kultury państw członkowskich w zapisach **Konkluzji Rady UE w sprawie odbudowy, odporności i zrównoważonego charakteru SKK**, przyjętych w czerwcu 2021 r.²⁹ przez szereg państw UE, w tym również Polskę. Konkluzje te podkreślają konieczność pełniejszego uwzględnienia potrzeb i specyfiki SKK w ramach projektowanych instrumentów wsparcia publicznego.

O ile głównym wyzwaniem doraźnych i krótkoterminowych mechanizmów wsparcia publicznego SKK w obliczu COVID-19 były środki doraźne skupiające się na utrzymaniu „przy życiu” tych sektorów oraz mitygowanie najbardziej bolesnych i bezpośrednich skutków społeczno-gospodarczych kryzysu spowodowanego pandemią, o tyle **głównym celem długoterminowym jest budowanie odporności SKK na przyszłe kryzysy i wyzwania.**

Odporność w przypadku SKK rozumieć można jako maksymalizację szans na przetrwanie w obliczu niesprzyjających i/lub zmiennych okoliczności. Składają się na nią zatem odpowiednie

²⁷ Źródło: <https://culture.ec.europa.eu/resources/coronavirus-response>.

²⁸ Źródło: https://ec.europa.eu/info/files/policy-measures-against-spread-coronavirus_en.

²⁹ Konkluzje Rady UE w sprawie odbudowy, odporności i zrównoważonego charakteru kultury i sektora kreatywnego (2021/C 209/03), [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021XG0602\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021XG0602(01)&from=EN).

kompetencje, elastyczność w działaniu, umiejętność doboru i wykorzystywania adekwatnych narzędzi, a także konkurencyjność międzynarodowa i zdolność do skutecznego działania na różnych rynkach i w różnych kontekstach. Jeśli przyjmiemy, że postrzegamy SKK jako złożony system zależności i interesariuszy, to należy również założyć, że wskazane jest zaangażowanie podmiotów sektora publicznego w różne aspekty tych procesów.

Aktywność państwa w obszarze SKK powinna m.in. umożliwić realizację następujących założeń:

- budowanie **kompetencji ekologicznych i cyfrowych** na rzecz odporności, w duchu zrównoważonego rozwoju;
- budowanie **umiejętności**, wsparcie w **dzieleniu się wiedzą i sieciowanie w ramach SKK** – na poziomie lokalnym, regionalnym, krajowym, europejskim i międzynarodowym;
- wspieranie **współpracy**, wsparcie w **dzieleniu się wiedzą i sieciowanie SKK z innymi sektorami**: nauki, edukacji, technologii, biznesu, zdrowia;
- **włączenie społeczne**, działanie w ramach SKK, ale i **udział w kulturze**, niezależnie od płci, miejsca zamieszkania, statusu społecznego i sytuacji materialnej.

Wyzwaniem jest również udrożnienie dostępu do finansowania dla SKK. Kryzys popandemiczny powoduje, że dla wielu przedsiębiorców z SKK utrzymanie płynności finansowej w ramach ich bieżącej działalności staje się problematyczne. Problem ten pogłębiają wysoka inflacja i wzrost kosztów produkcji w stosunku do uprzednio zakładanych budżetów i pozyskanych na produkcję treści kreatywnych środków. Na rynku brakuje kredytów i pożyczek pomostowych przeznaczonych dla SKK, a poziom wykorzystania puli kredytów zabezpieczonych **gwarancjami Europejskiego Funduszu Inwestycyjnego i Banku Gospodarstwa Krajowego** pozostaje niewielki³⁰. Sytuację SKK mogłoby poprawić także większe zainteresowanie inwestorów prywatnych rynkiem produktów i usług kreatywnych oraz implementowanie mechanizmów przewidzianych w **unijnym instrumencie Media Invest**³¹.

Stworzenie dogodnych warunków dla SKK, uwzględniających ich specyfikę, wymaga też odpowiednich ram prawnych i systemu, w którym artyści, twórcy i pracownicy SKK mogą

³⁰ Źródło: <https://www.nik.gov.pl/kontrola/P/21/011/KBF/>.

³¹ Więcej informacji: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/mediainvest>.

egzystować w sposób elastyczny, ale jednocześnie zapewniający im zabezpieczenie socjalne i godziwe warunki bytowe. Aby zrealizować te założenia, procedowany jest **rządowy projekt ustawy o artystach zawodowych**. Ustawa poprawi warunki bytowe pracy artystycznej, a także zapewni gorzej zarabiającym twórcom minimum bezpieczeństwa socjalnego w postaci dostępu do ubezpieczeń społecznych i zdrowotnych. Prace nad ustawą wpisują się także w szerszy kontekst europejski oraz Plan pracy w dziedzinie kultury na lata 2019-2022 Rady UE, którego jednym z kluczowych tematów jest status i warunki pracy artystów i osób zawodowo związanych z SKK.

IV. GŁÓWNE ZAŁOŻENIA WSPARCIA PUBLICZNEGO NA RZECZ ROZWOJU SKK

Wsparcie publiczne na rzecz **zrównoważonego i kompleksowego rozwoju SKK** wymaga stworzenia odpowiednich warunków gospodarczych i społecznych. Wiąże się to m.in. z budowaniem atrakcyjnych warunków pracy i działania dla przedstawicieli SKK. Wymaga też wspierania kreatywności i związanych z nią kompetencji – od najmłodszych lat, zarówno w ramach formalnego systemu edukacji, jak i poza nim, w ramach edukacji nieformalnej. Wymaga wreszcie wspierania otwartego i pluralistycznego społeczeństwa, które zapewnia swobodny przepływ idei, uwzględniając różnorodność perspektyw.

Jednym z kluczowych czynników zdefiniowania adekwatnych i efektywnych instrumentów wsparcia publicznego dla SKK jest określenie, na jakim etapie łańcuchów wartości najbardziej wskazana jest interwencja państwa, która pozwoli stymulować powstawanie nowych i cennych pomysłów i przedsięwzięć docierających do szerokiego grona odbiorców. Przygotowany na zlecenie KE **raport pt. *Mapping the creative value chains: a study on the economy of culture in the digital age*** analizuje procesy powstawania treści kulturowych dla 9 wybranych branż kreatywnych: sztuk wizualnych, sztuk performatywnych, dziedzictwa kulturowego, rzemiosła artystycznego, rynku wydawniczego, muzyki, filmu, produkcji telewizyjnych i radiowych oraz multimedialnych i gier wideo³². Choć każda z tych dziedzin ma swoją specyfikę wymagającą

³² Źródło: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/4737f41d-45ac-11e7-aea8-01aa75ed71a1>.

indywidualnego podejścia, to ogólny, uproszczony schemat jest zbliżony. Składa się on każdorazowo z czterech etapów:

- etap tworzenia/kreacji,
- etap produkcji/publikacji/wytwarzania,
- etap rozpowszechniania/transakcji,
- etap prezentacji/przekazywania.

Z każdym z tych etapów wiążą się odpowiednie funkcje wspierające, np. edukacja i budowanie umiejętności, zachowanie i archiwizacja treści, a także istniejące ramy prawne, w których dana branża funkcjonuje. Choć takie przedstawienie łańcuchów wartości SKK jest oczywiście w dużej mierze uproszczone, to zwraca ono uwagę na fakt, że wsparcie publiczne powinno mieć charakter kompleksowy i uwzględniać wszystkie te obszary. W tym kontekście **podstawowy katalog typowych instrumentów wsparcia publicznego dla SKK** obejmuje m.in.:

- uwzględniające specyfikę poszczególnych branż kreatywnych programy grantowe finansujące projekty międzybranżowe i interdyscyplinarne, łączące SKK z innymi branżami;
- stypendia twórcze;
- wsparcie procesów prototypowania rozwoju produktu;
- wsparcie mobilności przedstawicieli SKK;
- wsparcie uczestnictwa w wydarzeniach branżowych;
- rezydencje artystyczne i twórcze;
- wsparcie sieciowania branż kreatywnych;
- badania i analizy specyfiki SKK oraz poszczególnych branż kreatywnych;
- powstawanie dostępnych dla SKK przestrzeni do tworzenia i eksperymentowania;
- wspieranie produkcji i koprodukcji przez sektor publiczny, w tym w roli partnera i udziałowca.

Środki publiczne powinny wspierać najambitniejsze i najciekawsze projekty z potencjałem na sukces, ale należy pamiętać również o tym, że **modele wsparcia powinny stwarzać warunki do eksperymentowania i testowania innowacyjnych pomysłów** – także tych, które nie zostaną bezpośrednio zrealizowane w zakładanym kształcie, ale mogą być przyczynkiem do innych

realizacji. Taka optyka wpisuje się także w specyfikę SKK – przykładowo dla branży audiowizualnej szacuje się, że 50 pomysłów na realizację przekłada się na 7 projektów, które wchodzą w fazę developmentu, co owocuje jedną produkcją filmową. **Wsparcie publiczne może więc być w tym procesie kluczowe, skupiając się na dalszym celu, a wspierając pierwszą fazę kreacji.** Modele wsparcia publicznego dla SKK powinny przyczyniać się również do powstawania nowych i oryginalnych historii i formatów – nowych IP, które mogą być później rozwijane.

Odpowiednio zainwestowane środki publiczne mogą też stanowić dźwignię dla pozyskiwania środków od instytucji finansowych na rozwój konkretnych przedsięwzięć SKK, umożliwiając np. pozyskiwanie niskooprocentowanych pożyczek – tak jak miało to miejsce w ramach Instrumentu Gwarancyjnego dla Sektorów Kultury i Kreatywnych³³ programu Kreatywna Europa 2014-2020, a obecnie w ramach unijnego programu InvestEU³⁴. **Ważny przy tym jest również aspekt budowania zrozumienia specyfiki SKK wśród instytucji finansowych,** których zaangażowanie inwestorskie warunkuje m.in. wiedza na temat procesów produkcji, dystrybucji i konsumpcji treści kulturowych. Sektor publiczny powinien również dążyć do mobilizowania środków prywatnych, swoim zaangażowaniem „firmując” projekty wartościowe, jakościowe oraz strategiczne z punktu widzenia polityki kulturalnej.

Niniejszy dokument definiuje propozycje działań, będących odpowiedzią na długotrwałe i nowe, związane z pandemią, wyzwania stojące przed polskimi SKK. Działania te mają na celu **zwiększenie roli polskich SKK w sferach społecznej, gospodarczej i kulturowej.** Określono je w taki sposób, aby zaadresować potrzeby wszystkich przedstawicieli SKK oraz Polaków jako odbiorców oferty kulturalnej, będącej efektem pracy tworzących tkanę kultury instytucji, przedsiębiorców i organizacji pozarządowych.

Polityka w obszarze SKK opiera się na założeniu, że **siłą polskiej kultury i gospodarki powinna być silna, dynamiczna i oparta na współpracy sieć niezależnych twórców i menadżerów kultury,** którzy tworzą unikalne treści i napędzają innowacje w kulturze oraz modelach biznesowych z nią związanych. W związku z wdrożeniem KPO SKK zostaną wzmocnione przez trwałe inwestycje, które będą wspierać szeroką gamę przedsięwzięć kulturalnych i kreatywnych. Przełoży się to

³³ Źródło: <https://instrumentyfinansoweue.gov.pl/kreatywna-europa/>.

³⁴ Źródło: https://investeu.europa.eu/index_en.

także na tworzenie nowych miejsc pracy oraz przyciąganie inwestycji prywatnych i publicznych do kultury. Dzięki temu wzrośnie odporność SKK na obecne i przyszłe kryzysy. Pandemia COVID-19 oraz wojna w Ukrainie i związany z nią kryzys energetyczny generują liczne i różnorodne wyzwania dla SKK. Należy zatem podjąć działania, które umożliwią im stabilizację i ukierunkowanie się na wzrost.

Krajobraz przemysłów kreatywnych Polski jest złożony, wielowarstwowy i na wielu poziomach połączony lokalnie, regionalnie i międzynarodowo z sieciami wymiany kulturowej w Europie i na świecie. Składa się z szerokiej gamy instytucji, firm i organizacji pozarządowych, które zatrudniają ludzi, generują nowe pomysły oraz wytwarzają kreatywne produkty i usługi. W polskich SKK funkcjonują różne typy podmiotów, od dużych instytucji kultury po jednoosobowe działalności gospodarcze, od globalnych graczy po kreatywne kolektywy i start-upy.

Środki z KPO posłużą wzmocnieniu **różnorodnych grup podmiotów wchodzących w skład polskich SKK**. Zaplanowane inwestycje zwiększą również dostęp przedstawicieli SKK do bezpiecznych i przystępnych cenowo przestrzeni kreatywnych. Działania w ramach KPO powinny też wzmacniać wizerunek Polski jako atrakcyjnej, kreatywnej lokalizacji inwestycyjnej, stymulującej zatrudnienie i wzrost kompetencji lokalnych twórców i przedsiębiorców.

Mając na uwadze uwarunkowania i potrzeby SKK oraz doświadczenia popandemiczne, **należy skoncentrować się m.in. na:**

- wdrożeniu rozwiązań, które będą prowadzić do ustabilizowania sytuacji finansowej SKK i zapewnią solidną podstawę ich przyszłego wzrostu, uwzględniając potrzeby i specyfikę poszczególnych branż;
- stworzeniu bardziej optymalnych warunków do inwestowania w SKK, aby umożliwić rozwój produktów, usług i doświadczeń kreatywnych;
- wykorzystaniu inwestycji sektora publicznego do stwarzania warunków umożliwiających rozwój biznesu kreatywnego;
- wspieraniu rozwoju zrównoważonego rynku pracy w SKK poprzez wygenerowanie jak największej liczby miejsc pracy na terenie całego kraju, wsparcie samoregulacji i działań oddolnych zapewniających odpowiednie warunki pracy oraz budowanie równego

dostępu do pracy kreatywnej niezależnie od płci, statusu społecznego i sytuacji materialnej;

- wspieraniu rozwijania i rozpowszechniania narzędzi zapewniających odpowiednie warunki pracy w SKK;
- zwiększeniu poziomu bezpieczeństwa socjalnego twórców, artystów oraz innych pracowników kreatywnych i technicznych związanych zawodowo z SKK;
- rozwijaniu infrastruktury organizacyjnej oraz programów przywództwa i rozwoju kreatywności związanych z działalnością podmiotów funkcjonujących w SKK;
- stworzeniu odpowiedniej infrastruktury edukacji, umożliwiającej efektywne budowanie niezbędnych kwalifikacji twórczych i menedżerskich niezbędnych dla rozwoju innowacyjnej gospodarki kreatywnej, przy wykorzystaniu doświadczenia praktyków zawodowo aktywnych w obszarze SKK;
- tworzeniu inkubatorów i akceleratorów treści kreatywnych i przedsiębiorczości w obszarze SKK;
- projektowaniu i wdrażaniu programów i inicjatyw wzmacniających zieloną i cyfrową transformację w SKK;
- zapewnianiu równego dostępu do bogatej oferty SKK niezależnie od płci, statusu społecznego i sytuacji materialnej, jak również osobom ze szczególnymi potrzebami, o których mowa w ustawie z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami.

V. PREFEROWANE NARZĘDZIA WSPARCIA ROZWOJU SKK

Skuteczność działań związanych z implementacją polskiego KPO w obszarze SKK będzie zależna od jednoczesnego zastosowania narzędzi o charakterze strukturalnym i strategicznym, zakładających długi horyzont oddziaływania na podmioty gospodarcze i instytucje kultury, jak również rozwiązań doraźnych, będących odpowiedzią na aktualne i w założeniu tymczasowe zaburzenia funkcjonowania rynków kreatywnych wskutek kryzysu. Obecna sytuacja wymaga szerokiej refleksji i korzystania z istniejących na świecie dobrych praktyk i efektywnych rozwiązań, które w kolejnych latach wzmocnią funkcjonowanie polskich SKK oraz uodpornią je na skutki

przyszłych kryzysów. Dzięki wdrożeniu rozwiązań uwzględniających specyfikę SKK polskie branże kreatywne powinny stać się bardziej elastyczne i zwiększyć swoje zdolności adaptacyjne. Należy mieć przy tym na uwadze, że niektóre narzędzia wsparcia publicznego znajdują zastosowanie horyzontalne, inne natomiast mogą być aplikowane z myślą o jednej lub kilku branżach.

Projektując uwzględniające wyzwania związane z zieloną i cyfrową transformacją polityki publiczne ukierunkowane na wzrost znaczenia SKK dla rozwoju społeczno-gospodarczego, w pierwszej kolejności **należy skoncentrować się m.in. na następujących elementach:**

- **kompleksowa analiza otoczenia prawnego i uwarunkowań ekonomicznych** pod kątem możliwości i zasadności zastosowania narzędzi legislacyjnych służących wsparciu rozwoju i budowaniu odporności SKK; interwencje tego rodzaju podzielić można na dwie zasadnicze grupy:
 - **regulacje horyzontalne** – adresowane szeroko do dużych grup osób lub podmiotów składających się na ekosystem SKK – np. regulacje nakierowane na poprawę warunków pracy w SKK, mechanizmy fiskalne stymulujące produkcję lub konsumpcję dóbr i usług dostarczanych przez SKK lub szczególne rozwiązania prawne w obszarze zamówień publicznych;
 - **regulacje sektorowe** – adresowane do konkretnych branż kreatywnych lub grup podmiotów współtworzących ekosystem SKK z uwagi na ich specyficzne uwarunkowania – np. regulacje stymulujące inwestycje prywatne w SKK lub wprowadzające rozwiązania mające na celu usprawnienie procesów produkcji lub dystrybucji w ramach danej branży;
- **optymalizacja istniejących oraz uruchomienie nowych narzędzi wsparcia finansowego na rzecz rozwoju SKK** – w tym zakresie przedmiotem szczególnego zainteresowania powinny być m.in.:
 - rozwinięcie formuły funkcjonującego od 2017 r. Programu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pn. „Rozwój sektorów kreatywnych” w celu **pełniejszego uwzględnienia różnorodności potrzeb i specyfiki poszczególnych branż** i podmiotów wchodzących w skład SKK;

- rozwiązania **poprawiające dostęp mikro, małych i średnich przedsiębiorstw z SKK do kapitału prywatnego**, w tym m.in. w formie kredytowania, środków inwestorskich czy crowdfundingu, również poprzez maksymalizację wykorzystania potencjału narzędzi polityki unijnej w postaci m.in. *MediaInvest* i *InvestEU* (wcześniej *Cultural and Creative Sectors Guarantee Facility* w ramach programu Kreatywna Europa 2014-2020),
- **uwzględnienie w programach wsparcia aspektów kluczowych dla rozwoju SKK i budowania ich odporności**, w tym m.in.:
 - produkcja, promocja i dystrybucja treści, produktów i usług;
 - wsparcie zatrudnienia;
 - cyfryzacja treści i rozwój infrastruktury cyfrowej;
 - wzrost innowacyjności, w tym poprzez prototypowanie, badania i prace rozwojowe;
 - upowszechnianie rozwiązań wspierających zieloną transformację w SKK;
 - edukacja branżowa;
 - udział przedstawicieli SKK w wydarzeniach i projektach branżowych o znaczeniu międzynarodowym;
- **kompleksowe i skoordynowane działania** sektora publicznego na rzecz rozwoju SKK poprzez:
 - definiowanie strategicznych wyzwań i celów rozwojowych poszczególnych branż kreatywnych w ścisłej współpracy systemowej i dialogu z ich przedstawicielami;
 - wsparcie rozwoju inkubatorów innowacji i kreatywności w SKK;
 - rozwój współpracy SKK z sektorem finansowym;
 - wsparcie sieciowania, samoorganizacji i networkingu w SKK;
 - udostępnianie publicznych zasobów na potrzeby produkcji treści, produktów i usług kreatywnych;
 - inwestycje w nowoczesne technologie i ich udostępnianie na potrzeby SKK;
 - wypracowanie wspólnej marki promocyjnej dla produkcji kreatywnych z Polski;
 - wspieranie systemów informacji o sektorach kreatywnych i talentach;

- wsparcie szkoleń i edukacji profesjonalnej w poszczególnych branżach;
- budowanie kompetencji cyfrowych przedstawicieli SKK;
- wspieranie mobilności talentów i specjalistów krajowych i zagranicznych.

Polityki publiczne w obszarze SKK powinny być realizowane **w oparciu o zasadę partnerstwa** z innymi działami administracji rządowej, sektorami kreatywnymi, samorządem terytorialnym, samorządami gospodarczymi, organizacjami pozarządowymi, sektorem prywatnym i obywatelami.

Polski ekosystem SKK zostanie w najbliższych latach wzmocniony poprzez **inwestycje w profesjonalną i nowoczesną infrastrukturę publiczną służącą wsparciu rozwoju modeli biznesowych oraz wykorzystaniu nowoczesnych technologii w kulturze**. Docelowa działalność tych struktur skupi się m.in. na inspirowaniu i rozwijaniu międzybranżowej i międzysektorowej współpracy na rzecz rozwoju SKK, udostępnianiu zasobów umożliwiających realizację innowacyjnych projektów kreatywnych oraz edukacji i profesjonalizacji kadr SKK.

W tym kontekście należy również pamiętać o możliwościach **współpracy i synergii w działaniach podmiotów lokalnych** – jednostek działających z ramienia samorządów, które zajmują się wspieraniem kultury, start-upów i przedsiębiorczości. Polskie miasta są naturalnymi partnerami wspierającymi SKK w ramach polityk rozwoju regionalnego i lokalnego, zgodnie z duchem **Nowej Europejskiej Agendy dla Kultury (Nowego europejskiego programu na rzecz kultury) przyjętej przez KE** w 2018 r., która podkreśla ich rolę w tym zakresie. Polskie miasta i regiony są aktywne w tym obszarze, co znajduje odzwierciedlenie w ich zaangażowaniu m.in. w inicjatywy wymiany dobrych praktyk takie jak „Kultura w Miastach i Regionach” (*Culture for Cities and Regions*) czy „Dziedzictwo Kulturowe w Działaniu” (*Cultural Heritage in Action*)³⁵.

Programy i inicjatywy unijne oferują szereg potencjalnych możliwości dla SKK z Polski³⁶, zaczynając od programu **Kreatywna Europa**, poprzez unijny program badawczy **Horyzont Europa**, który w obecnej edycji programu na lata 2021-2027 oferuje m.in. klaster tematyczny „Kultura, Kreatywność i Społeczeństwo Integracyjne”, kończąc na wspomnianych wcześniej **funduszach**

³⁵ Więcej informacji na temat ww. inicjatyw znaleźć można na stronie <https://culturalheritageinaction.eu/>.

³⁶ Więcej informacji na temat możliwości finansowania SKK przez programy unijne w ramach obecnych Wieloletnich Ram Finansowych UE (2021-2027) znaleźć można m.in. na stronie: <https://culture.ec.europa.eu/funding/cultureu-funding-guide>.

strukturalnych. SKK mogą także częściowo skorzystać z oferty **programu Erasmus+** (projekty związane z kształceniem i kompetencjami) oraz korzystać z funduszy dostępnych w ramach **Programu Jednolitego Rynku** (wsparcie dla małych i średnich przedsiębiorstw). W ramach poprzednich **Wieloletnich Ram Finansowych 2014-2020**, także w ramach **współpracy transgranicznej** i programów **Interreg**, dużym zainteresowaniem cieszyły się tematy związane z kulturą, SKK i dziedzictwem – z ponad 1300 projektami był to najpopularniejszy, zaraz po turystyce, obszar współpracy partnerskiej³⁷. Wiele spośród tych programów posiada swoje punkty kontaktowe w krajach członkowskich, w tym również w Polsce, które odgrywają istotną rolę w kontekście informacyjno-promocyjnym i wdrożeniowym³⁸.

W kontekście wsparcia SKK na poziomie unijnym na specjalną uwagę zasługuje działalność wymienionego wcześniej **Europejskiego Instytutu Innowacji i Technologii (EIT)** z siedzibą w Budapeszcie. Jest to jedyna w swoim rodzaju inicjatywa UE, która napędza innowacje w Europie poprzez integrację przedsiębiorstw, edukacji i badań naukowych w celu znalezienia rozwiązania dla palących problemów globalnych. EIT wspiera rozwój ogólnoeuropejskich partnerstw wśród przedsiębiorstw, laboratoriów badawczych, uczelni wyższych i innych podmiotów w ramach tzw. wspólnot wiedzy i innowacji (*Knowledge and Innovation Communities – KIC*). Sieci te wspierają europejskich innowatorów i przedsiębiorców, pomagając im przekształcać ich najlepsze pomysły w innowacyjne produkty i usługi, generując przy tym miejsca pracy i wzrost gospodarczy. W czerwcu 2022 r. wyłoniona została **wspólnota wiedzy i innowacji w zakresie SKK**, zrzeszająca 50 partnerów z 20 krajów³⁹. Konsorcjum to będzie w najbliższych latach prowadzić programy grantowe i działania wspierające europejskie SKK, korzystając z budżetu szacowanego na setki mln EUR, zarówno środków publicznych z unijnego budżetu, jak i środków prywatnych oraz planowanych i wypracowanych zysków z inwestycji w nowe produkty i usługi. Wspólnota będzie działać za pośrednictwem sześciu lokalnych oddziałów (tzw. *Co-Location Centres*), a jej działania obejmą swoim zasięgiem całą Europę oraz świat, tak jak miało to miejsce w przypadku pozostałych, istniejących już wspólnot tematycznych, m.in. w zakresie klimatu, kwestii cyfrowych,

³⁷ Źródło: internetowa baza projektów Interreg - <https://keep.eu/>.

³⁸ Więcej informacji o Krajowym Punkcie Kontaktowym: <https://www.kpk.gov.pl/>. Więcej informacji o branżowych punktach kontaktowych: <https://bpkhoryzont.pl/>.

³⁹ Więcej informacji na temat Knowledge & Innovation Community on Culture & Creativity: <https://eit.europa.eu/eit-community/eit-culture-creativity>.

zdrowia czy mobilności⁴⁰. Z uwagi na długoterminowy horyzont planowanych działań tej inicjatywy (2022-2037), należy zintensyfikować działania mające na celu włączenie polskich podmiotów w projekty, które będą realizowane w ramach ww. wspólnoty wiedzy i innowacji w zakresie SKK.

VI. BUDOWANIE KOMPETENCJI EKOLOGICZNYCH I CYFROWYCH

Istotne znaczenie dla planowania zrównoważonego rozwoju SKK mają zagadnienia związane ze **zmianami klimatycznymi** oraz **postępującym rozwojem nowych technologii**. Zjawiska te z jednej strony generują wyzwania dla podmiotów działających w obszarze SKK, z drugiej zaś oferują szansę na ważne i potrzebne zmiany. Ta podwójna transformacja, związana z neutralnością klimatyczną oraz wykorzystaniem potencjału narzędzi cyfrowych, jest również podstawą **unijnego Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększenia Odporności**, na którym opiera się polski KPO. Państwa członkowskie zobligowane były do tego, aby przynajmniej 37% przewidzianych w ich KPO inwestycji związanych było z klimatem, a 20% z aspektami cyfrowymi. W oparciu o dostępne już dane dotyczące planowanych w ramach poszczególnych KPO wydatków widać, że państwa UE traktują te zagadnienia poważnie – średnio prawie 40% środków z Instrumentu planują przeznaczyć na zieloną transformację, a 26,4% na cyfrową transformację⁴¹. W przypadku Polski wartości te to odpowiednio 42,7% oraz 21,3%⁴².

VI.1. ZIELONA TRANSFORMACJA W SKK

SKK w kontekście zielonej transformacji mają do odegrania przynajmniej **dwojaką rolę**. Po pierwsze, podobnie jak inne sektory gospodarki muszą dążyć do **neutralności klimatycznej** i zmiany wielu dotychczasowych praktyk na bardziej zrównoważone. Z drugiej strony SKK dysponują ogromnym potencjałem dotarcia i oddziaływania na wyobrażenia i przekonania, co należy wykorzystać w kontekście **budowania proekologicznej świadomości i postaw społeczeństw europejskich**.

⁴⁰ Więcej informacji na temat istniejących już wspólnot wiedzy i innowacji: <https://eit.europa.eu/our-communities>.

⁴¹ Źródło: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/recovery-coronavirus/recovery-and-resilience-facility_en.

⁴² Źródło: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/recovery-coronavirus/recovery-and-resilience-facility/recovery-and-resilience-plan-poland_en#digital-transition.

Wybrane kluczowe dokumenty unijne i rekomendacje

Komunikat KE – Europejski Zielony Ład – z grudnia 2019 r.⁴³ – w tym założenia dotyczące sprawiedliwej i sprzyjającej włączeniu społecznemu zielonej transformacji, stawiającej na pierwszym miejscu ludzi, a także budowania czynnego zaangażowania i zaufania społecznego.

Komunikat KE – Nowa strategia przemysłowa dla Europy – z marca 2020 r.⁴⁴ – w tym założenia dotyczące budowania gospodarki o obiegu zamkniętym.

Komunikat KE – Nowy Europejski Bauhaus: piękno, zrównoważoność, wspólnota – z września 2021 r.⁴⁵ – w tym założenia dotyczące podejścia globalnego i zarazem lokalnego, partycypacji, transdyscyplinarności i budowania poczucia przynależności.

Konkluzje Rady UE – Budowanie europejskiej strategii dla ekosystemu sektora kultury i sektora kreatywnego – z kwietnia 2022 r.⁴⁶ – w tym rekomendacja dot. opracowywania działań szkoleniowych i narzędzi ekologicznych w zakresie wyzwań środowiskowych.

Komunikat KE – Europejskie media w cyfrowej dekadzie: Plan działania na rzecz wsparcia odbudowy i transformacji – z grudnia 2020 r.⁴⁷ – w tym wymiana doświadczeń i uzgodnienie wspólnych narzędzi i norm na rzecz ekologicznej produkcji audiowizualnej i ekologicznego świadczenia usług, z uwzględnieniem internetowych platform transmisji strumieniowej.

Rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie skutecznych środków ekologizacji programów Erasmus+ i Kreatywna Europa oraz Europejskiego Korpusu Solidarności – 2019/2195(INI)⁴⁸ – w tym potrzeba uwzględnienia ochrony środowiska, zrównoważonego rozwoju i przeciwdziałania zmianie klimatu w programach wsparcia oraz finansowania lokalnych projektów w ramach wspierania zrównoważonego rozwoju.

Zmiana klimatu jest jednym z największych wyzwań naszych czasów. Zgodnie z **Europejskim Zielonym Ładem**, każdy obszar życia społecznego i gospodarki należy dostosować do zmian

⁴³ Źródło: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=COM%3A2019%3A640%3AFIN>.

⁴⁴ Źródło: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/pl/TXT/?uri=CELEX:52020DC0102>.

⁴⁵ Źródło: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:52021DC0573>. Krajowym Punktem Kontaktowym programu Nowy Europejski Bauhaus jest Centrum Łukasiewicz.

⁴⁶ Źródło: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52022XG0413\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52022XG0413(01)&from=EN).

⁴⁷ Źródło: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:52020DC0784>.

⁴⁸ Źródło: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2020-0141_PL.html.

systemowych przyczyniających się do osiągnięcia w roku 2050 neutralności klimatycznej na terenie UE. W tym zakresie SKK ponoszą podwójną odpowiedzialność. Po pierwsze, podobnie jak inne gałęzie gospodarki, muszą wdrożyć i upowszechnić neutralne klimatycznie rozwiązania w swojej działalności. Po drugie mogą, w ramach produkowanych treści kulturowych, być nośnikiem wzorców zrównoważonego i odpowiedzialnego stylu życia, docierając do milionów odbiorców z odpowiednim przekazem – wpływając na ich zachowanie, SKK mogą w istotny sposób przyczynić się do osiągania neutralności klimatycznej UE. Dlatego transformacja ekologiczna SKK jest niezwykle ważna dla osiągnięcia ambitnych europejskich celów klimatycznych.

Priorytetową kwestią w kontekście zielonej transformacji w SKK powinno być wdrożenie systemowych rozwiązań umożliwiających ich efektywne ekologiczne zrównoważenie. Działania w tym obszarze nie powinny ograniczać się do monitorowania wypełniania wymogów prawnych oraz implementacji zielonych narzędzi przez podmioty prowadzące działalność w SKK, ale także wykorzystywać szerszy potencjał działań proekologicznych. Transformacja ekologiczna to również okazja do zbudowania nowego modelu gospodarczego w SKK, stwarzającego nowe możliwości w zakresie innowacji, inwestycji czy tworzenia miejsc pracy. Już dzisiaj w przestrzeni SKK funkcjonuje wiele narzędzi związanych z transformacją w kierunku neutralności środowiskowej: zielone przewodniki, systemy certyfikacji, kalkulatory śladu węglowego, nagrody tematyczne, programy szkoleniowe, strategie recyklingowe, magazyny scenografii i kostiumów czy bazy danych lokalnych dostawców.

Polski KPO zakłada szereg ambitnych działań zmierzających do osiągnięcia celów Europejskiego Zielonego Ładu. Zakresem tych działań należy objąć również podmioty i projekty z obszaru SKK. Polityka kulturalna powinna uwzględniać promowanie odpowiedzialnych środowiskowo projektów i procedur stosowanych przez podmioty z SKK. Działania należy projektować z myślą o wszystkich aktorach ekosystemu SKK: od twórców i artystów, pracowników technicznych kultury, przez mikro i małych przedsiębiorców, aż po ugruntowane koncerny medialne. Tylko takie kompleksowe podejście może zapewnić osiągnięcie neutralności środowiskowej przez SKK rozumiane jako całość.

Horyzontalne działania w obszarze zielonej transformacji SKK powinny być realizowane stopniowo, przy założeniu, że im lepiej wszystkie podmioty SKK będą rozpoznawały narzędzia

i procedury umożliwiające ograniczanie śladu węglowego i negatywnego wpływu na klimat, tym szybciej będą adaptować się do unijnych i międzynarodowych standardów środowiskowych oraz w tym większym stopniu będą korzystać z przewidzianych na ten cel zachęt w programach unijnych lub krajowych. Jednocześnie tempo transformacji powinno uwzględniać zobowiązania określone przez **Europejskie prawo o klimacie** – pakiet przepisów dotyczących osiągnięcia celów klimatycznych UE na 2030 r., tj. redukcję emisji CO₂ o co najmniej 55% w stosunku do poziomów z 1990 r., oraz neutralność klimatyczną UE do roku 2050.

Działania edukacyjne oraz wymiana wiedzy w tym obszarze będą miały fundamentalne znaczenie, ponieważ liczne podmioty nie mają jeszcze świadomości negatywnego wpływu ich działalności na środowisko oraz nie rozpoznają sposobów, w jaki mogą ten wpływ ograniczyć. Brak świadomości tematyki związanej z ochroną klimatu, brak odpowiedniej motywacji oraz niewystarczające doświadczenie we wdrażaniu ekologicznych praktyk to główne wyzwania polityki ekologicznej w obszarze SKK. Konieczne są działania w zakresie wymiany wiedzy i upowszechniania najlepszych praktyk, uzgadnianie wspólnych narzędzi transformacji ekologicznej, konsultowanie przyszłych minimalnych standardów obowiązujących w obszarze wytwarzania i dystrybucji produktów i usług kreatywnych oraz działania wspierające rozwój ekologicznych start-upów w SKK.

Dostosowaną do specyfiki poszczególnych branż kreatywnych edukację w obszarze zielonej transformacji SKK należy prowadzić w zakresie m.in. następujących zagadnień:

- ramy i wymogi prawne dotyczące zielonej transformacji w SKK;
- instrumenty wsparcia ukierunkowane na realizację celów zielonej transformacji;
- identyfikacja kluczowych procesów, obszarów działania i wrażliwych elementów poszczególnych etapów produkcji i dystrybucji w SKK pod kątem zielonej transformacji;
- metody skutecznego wdrażania rozwiązań neutralizujących negatywny wpływ SKK na środowisko;
- metody oszczędnego gospodarowania zasobami, materiałami i energią;
- zasady zielonej współpracy SKK z dostawcami;
- certyfikaty ekologiczne w biznesie;
- zrównoważony transport w projektach z obszaru SKK;

- pomiary śladu węglowego, dostępne na rynku kalkulatory i inne narzędzia;
- motywacja do podejmowania i utrwalania działań proekologicznych;
- „planet placement” i CSR (*corporate social responsibility*) w kulturze.

SKK powinny zostać również objęte **działaniami horyzontalnymi w zakresie transformacji ekologicznej**. Procesy te może usprawnić skoordynowane opracowanie modelowych planów adaptacji do zmian klimatu, które następnie będą wdrażane przez poszczególne podmioty składające się na SKK. Instytucje kultury powinny na bieżąco uwzględniać cele środowiskowe w zarządzaniu i planowaniu. Jako podmioty publiczne powinny one stanowić wzór w zakresie zielonej transformacji i zapewniać w tym obszarze odpowiednie wsparcie branżowym instytucjom samorządowym, organizacjom pozarządowym i przedsiębiorcom.

Aspekty związane z transformacją ekologiczną należy również powszechnie uwzględnić w funkcjonujących w sektorze kultury programach wsparcia finansowego, poprzez **umożliwienie rozliczania kosztów proekologicznych w ramach projektów oraz premiowania projektów uwzględniających podejście ekologiczne** do produkcji treści, organizacji wydarzeń kulturalnych czy realizacji inwestycji. Należy wspierać także **budowanie proekologicznych zachowań transportowych w sektorze kultury**. Premiowana powinna być zatem realizacja projektów zakładających wykorzystanie niskoemisyjnych środków transportu oraz usprawnienie narzędzi komunikacji elektronicznej i w miarę możliwości zastępowanie nimi spotkań bezpośrednich, generujących wysoki transportowy ślad węglowy.

Wsparciem powinny zostać objęte także **działania racjonalizujące gospodarowanie zasobami i energią**, w tym np. tworzenie procedur i magazynów umożliwiających ponowne wykorzystywanie materiałów, scenografii lub rekwizytów. Wszelkie inwestycje w obszarze SKK powinny być realizowane **w modelu inwestycji opartych na przyrodzie** (*nature-based solutions* – NBS) oraz z uwzględnieniem wysokich standardów efektywności energetycznej.

Efektywność transformacji ekologicznej SKK wzmocni wdrażanie w tych sektorach **technologii cyfrowych wspomagających dekarbonizację** poprzez ułatwianie zarządzania energią, zasobami i materiałami, monitorowanie zużycia wody, energii elektrycznej i ciepłej, gospodarkę odpadami itp.

Podmioty prowadzące działalność w SKK należy zachęcać do wdrażania i wykorzystania **odnawialnych źródeł energii (OZE)**, w tym do korzystania z usług dostawców oferujących energię elektryczną z OZE lub zakładania własnych autonomicznych źródeł OZE w postaci np. pomp ciepła lub wykupu udziałów w farmach fotowoltaicznych. SKK, podobnie jak inne sektory gospodarki, muszą budować potencjał do magazynowania i oszczędzania energii. Wskazane jest włączenie SKK w obszar wsparcia budowy magazynów energii oraz realizowania inwestycji w urządzenia i instalacje prowadzące do zmniejszania i racjonalizacji zużycia energii w ramach procesów związanych z wytwarzaniem dóbr kultury. Należy także podjąć działania ukierunkowane na zwiększenie liczby białych certyfikatów, tj. świadectw efektywności energetycznej, wśród podmiotów funkcjonujących w obszarze SKK.

Jednym z instrumentów realizacji celów w obszarze zielonej transformacji SKK będzie także **przewidziana w KPO inwestycja B1.1.4 – Wzmocnienie efektywności energetycznej lokalnych obiektów aktywności społecznej**. Wsparze ona realizację **reformy B1.1 – Czyste powietrze i efektywność energetyczna** poprzez **termomodernizację** wybranych budynków bibliotek i domów kultury z terenu całego kraju.

VI.2. CYFROWA TRANSFORMACJA W SKK

W przypadku transformacji cyfrowej w obszarze SKK należy skoncentrować się m.in. na **budowaniu kompetencji i znajomości narzędzi**, rozwijaniu **zrównoważonych technologii cyfrowych** i upowszechnianiu ich wykorzystywania na rzecz rozwoju SKK oraz **wzmacniania ich pozycji w cyfrowej gospodarce**, coraz silniej zdominowanej przez tzw. cyfrowych gigantów i międzynarodowe platformy.

Wybrane kluczowe dokumenty unijne i rekomendacje

Komunikat KE – Kształtowanie cyfrowej przyszłości Europy – z lutego 2020 r.⁴⁹ – w tym założenia dotyczące technologii przynoszącej korzyści ludziom, pozbawiony utrudnień jednolity rynek oraz otwarte, demokratyczne i zrównoważone społeczeństwo.

⁴⁹ Źródło: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0067&from=en>.

Komunikat KE – Cyfrowy kompas na 2030 r.: europejska droga w cyfrowej dekadzie – z marca 2021 r.⁵⁰ – w tym wzmacnianie odporności społeczeństwa za sprawą umiejętności cyfrowych oraz transformacja cyfrowa przedsiębiorstw.

Konkluzje Rady UE – Budowanie europejskiej strategii dla ekosystemu sektora kultury i sektora kreatywnego – z kwietnia 2022 r. – w tym promowanie wśród SKK najnowszych przełomowych odkryć technologicznych, promowanie odpowiedniego i etycznego zarządzania danymi oraz ułatwianie korzystania z nowych technologii wszystkim grupom osób, w tym o ograniczonym dostępie do technologii cyfrowych i osobom z niepełnosprawnościami.

Komunikat KE – Europejskie media w cyfrowej dekadzie: Plan działania na rzecz wsparcia odbudowy i transformacji – z grudnia 2020 r. – w tym budowanie innowacyjności i konkurencyjności SKK poprzez lepsze wykorzystanie danych i metadanych, przy jednoczesnym pełnym poszanowaniu przepisów w dziedzinie ochrony danych osobowych.

Raport grupy eksperckiej państw członkowskich UE w ramach Otwartej Metody Koordynacji – Dostęp do kultury z wykorzystaniem narzędzi cyfrowych – z czerwca 2017 r.⁵¹ – w tym rekomendacje dot. programów szkoleniowych w zakresie cyfryzacji podmiotów kulturalnych, wykorzystania nowych technologii do dotarcia do niektórych grup odbiorców oraz wsparcia nowych modeli finansowania i tworzenia kultury z wykorzystaniem nowych technologii.

Fundament transformacji cyfrowej SKK stanowić powinno założenie, zgodnie z którym **technologie cyfrowe mają przynosić korzyści producentom i odbiorcom kultury**. Cyfrowy dostęp do kultury oraz kreatywnych procesów wytwarzania treści powinien być przy tym pozbawiony wszelkich utrudnień i niezależny od statusu społecznego, sytuacji materialnej czy stopnia sprawności. Technologie cyfrowe powinny wspierać społeczeństwo otwarte, demokratyczne i zrównoważone. Rozbudowane i powszechne kompetencje cyfrowe powinny zwiększać odporność społeczeństwa oraz przedsiębiorstw kreatywnych na negatywne skutki obecnego i przyszłych kryzysów.

⁵⁰ Źródło: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0118&from=en>.

⁵¹ Źródło: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/7839cb98-651d-11e7-b2f2-01aa75ed71a1/language-en>.

Kryzys związany z pandemią COVID-19 niewątpliwie przyspieszył rozwój trendu dostępu do oferty kulturalnej i rozmaitych produktów kreatywnych za pośrednictwem narzędzi cyfrowych. Globalne platformy internetowe umocniły swoje pozycje rynkowe, przyciągając szerokie rzesze odbiorców oraz uruchamiając nowe usługi. Osiągnęły w czasie pandemii imponujące wyniki finansowe, notując znaczne przyrosty liczby odbiorców i pobranych treści.

Transformacja cyfrowa polskich SKK powinna **uwolnić potencjał tkwiący w możliwości dostępu do usług oferowanych przez platformy i serwisy cyfrowe**. Polska posiada wszelkie atuty, aby w większym stopniu wykorzystać możliwości świata cyfrowego, a głównym z nich jest stosunkowo duża pula talentów – twórców i artystów potrafiących korzystać z cyfrowych narzędzi oraz doświadczonych producentów treści cyfrowych. Dla osiągnięcia tego celu niezbędne jest wdrażanie i upowszechnianie w podmiotach należących do SKK rozwiązań zmierzających do cyfryzacji produkcji, procesów, usług lub modeli biznesowych oraz tworzenie narzędzi wspierających zwiększenie produkcji i dystrybucji treści cyfrowych. Wysokie kompetencje cyfrowe polskich SKK powinny przyczynić się do budowania międzynarodowych struktur koprodukcji treści oraz przyciągnięcia inwestycji kapitałowych wspierających polskie produkcje kreatywne.

Polskie SKK powinny mieć **dostęp do najnowocześniejszych technologii w obszarze cyfrowym**. Powstająca i planowana infrastruktura wsparcia SKK powinna stymulować rozwój cyfrowych innowacji oraz konkurencyjność polskich podmiotów, włącznie z tymi, które działają w formie kreatywnych start-upów.

Szczególnego rodzaju potencjałem w tym kontekście charakteryzuje się nowopowstający rynek **doświadczeń immersyjnych, interaktywnych oraz związanych z wirtualną rzeczywistością**. Technologie wirtualne pozwalają tworzyć nowe aplikacje i sposoby użycia treści kreatywnych, a także w nowy sposób angażują odbiorców przekazów. Budowanie wiedzy i wymiana dobrych praktyk w tym obszarze przekłada się na zastosowania technologii immersyjnych w całej gospodarce, w tym w sferach przemysłu wytwórczego, ochrony zdrowia, designu i architektury, edukacji i profesjonalizacji, handlu oraz kultury i rozrywki.

Jak wynika z analiz przywołanych przez KE we wspomnianym **Planie działania na rzecz wsparcia odbudowy i transformacji europejskich mediów w cyfrowej dekadzie**, wirtualna rzeczywistość (VR) i rzeczywistość rozszerzona (AR) mogą zwiększyć wartość globalnej gospodarki o 1,3 biliona EUR do końca bieżącego dziesięciolecia⁵². Należy zwiększyć nakłady na projekty badawcze w tym obszarze. Konieczne jest również wsparcie wydarzeń promujących rozwiązania związane z VR i AR, budujących świadomość potencjału tworzenia nowych modeli biznesowych, zwiększania wydajności produkcji, ograniczania wpływu na środowisko oraz większego angażowania odbiorców kultury i klientów produktów i usług kreatywnych. Z uwagi na istniejący w tym obszarze potencjał interdyscyplinarności, należy wspierać sieciowanie odpowiednich środowisk SKK z innymi branżami gospodarki.

Polska jest jednym z liderów **otwartości danych publicznych** w UE, co powinno stanowić jeden z czynników konkurencyjności naszych SKK. Instytucje kultury oraz producenci treści powinni w jak największym stopniu korzystać z dostępnych danych stanowiących przedmiot informacji publicznej, w tym metadanych obiektów kultury oraz danych dotyczących zdigitalizowanych obiektów kultury. Kierunek ten powinien być kontynuowany i rozwijany z myślą o wzmocnieniu SKK i stymulowaniu powstawania wartościowych kulturowo *content innovation*.

W tym kontekście warto również zaangażować polskie podmioty w tworzenie **europejskiej przestrzeni danych medialnych**⁵³ (*media data space*) związanej z europejską strategią w zakresie danych⁵⁴ i finansowanej w ramach unijnych programów **Horyzont Europa i Cyfrowa Europa**⁵⁵. Inicjatywa ta może pozytywnie wpłynąć na sposób współpracy europejskich wydawców, nadawców, przedsiębiorstw medialnych oraz producentów i dystrybutorów treści kreatywnych, dając możliwość przygotowywania treści lepiej dopasowanych do potrzeb odbiorców i konsumentów.

Transformacja cyfrowa wymaga także kontynuacji budowania **bezpiecznej przestrzeni cyfrowej**, w której działają SKK, poprzez wspieranie podnoszenia poziomu cyberbezpieczeństwa oraz

⁵² Źródło: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:52020DC0784>.

⁵³ Źródło: <https://europemedialab.eu/media-policy-europes-media-lab/european-media-data-space-project>.

⁵⁴ Źródło: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/european-data-strategy_pl.

⁵⁵ Źródło: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:52020DC0784>.

zapewnienie skutecznej ochrony praw własności intelektualnej wszystkich właścicieli produktów i usług kreatywnych.

VII. EDUKACJA I SIECIOWANIE SKK

Do kluczowych wyzwań z perspektywy budowania długofalowej odporności i wzmacniania rozwoju SKK należą również m.in. **wzmacnianie współpracy** pomiędzy poszczególnymi branżami, budowanie **know-how**, kreowanie przestrzeni do efektywnej **wymiany doświadczeń** oraz **budowania długotrwałych relacji umożliwiających wspólne rzecznictwo na rzecz całych SKK lub ich poszczególnych podsektorów**. Procesów tych nie ułatwia specyfika struktury SKK, które składają się w większości z niewielkich podmiotów, w związku z czym warto uwzględnić odpowiednie **działania animacyjne** z tego obszaru również na poziomie polityk publicznych.

Wybrane kluczowe dokumenty unijne i rekomendacje

Konkluzje Rady UE w sprawie oddziaływania sektora kultury i sektora kreatywnego, służące stymulowaniu innowacji, stabilności gospodarczej i włączenia społecznego – z maja 2015 r.⁵⁶ – w tym w zakresie tworzenia multidyscyplinarnych środowisk SKK za pośrednictwem odpowiednich struktur (takich jak ośrodki innowacji i biznesu, akceleratory wspierające nowe przedsiębiorstwa, inkubatory, centra kreatywności, przestrzenie do coworkingu i programy tworzenia sieci kontaktów), promowania międzysektorowych klastrów i sieci SKK na szczeblu krajowym, europejskim i międzynarodowym oraz wspierania SKK w celu przezwyciężenia hermetyczności sektorowej i wypracowania kompleksowych podejść strategicznych.

Konkluzje Rady UE – Budowanie europejskiej strategii dla ekosystemu sektora kultury i sektora kreatywnego – z kwietnia 2022 r. – w tym w zakresie uruchomienia forum regularnych kontaktów na rzecz europejskiej przedsiębiorczości kulturalnej i kreatywnej na podstawie istniejących inicjatyw.

⁵⁶ Źródło: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015XG0527\(03\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015XG0527(03)&from=EN).

Pakt na rzecz Umiejętności – partnerstwo na rzecz przemysłów kultury i kreatywnych – z kwietnia 2022 r.⁵⁷ – w tym w zakresie wspierania umiejętności związanych z przedsiębiorczością, ekologią i nowymi technologiami.

SKK oferują wyjątkowe możliwości kariery, przez co często przyciągają ludzi utalentowanych, pracowitych, kreatywnych i zaangażowanych. Obecnie w portfelu kompetencji ceni się przede wszystkim **umiejętności praktyczne i interdyscyplinarność**. Coraz częściej kreatywne miejsca pracy nagradzają wykwalifikowanych praktyków i wymagają umiejętności interdyscyplinarnych, które umożliwiają twórcom i menadżerom elastyczne funkcjonowanie na globalnych rynkach.

Ostatnią dekadę w SKK cechuje wysoka dynamika zmian dotyczących schematów dystrybucji, modeli biznesowych, formuł organizacyjnych i technologii. Produkcja treści stała się bardziej złożona i wymaga większej koordynacji i współpracy między wieloma profesjonalistami, podmiotami i działami w obrębie jednego projektu lub jednej organizacji. W miarę pojawiania się nowych globalnych podmiotów na polskim rynku, polscy profesjonalści przyswajają **nową kulturę produkcji treści, metody wdrażania procedur, technologii, rozwiązań i wymagań**, których oczekują nabywcy treści w Polsce i na rynku globalnym. Procesy te jedynie zwiększają wagę sieciowania się branż kreatywnych, w ramach którego możliwe są wymiana dobrych praktyk i budowanie kompetencji i umiejętności niezbędnych do efektywnego funkcjonowania w strukturach globalnych sieci produkcji treści kreatywnych.

Zaangażowane we wspieranie SKK podmioty sektora publicznego stoją przed wyzwaniem zaprojektowania **systemowej, komplementarnej i przekrojowej oferty edukacyjnej**, odpowiadającej na ww. wyzwania. Oferta takich szkoleń i warsztatów powinna bazować na zaangażowaniu, wiedzy i doświadczeniu najwyższej klasy podmiotów, ekspertów i praktyków z SKK. Działania edukacyjne realizowane w odpowiedniej skali i zakresie pozwolą przygotować polską kadrę kreatywną do pracy w uwarunkowaniach i modelach wynikających z najnowszych trendów globalnych. Pojawianie się coraz nowszych narzędzi i rozwiązań w środowisku pracy kreatywnej odpowiada również na wyzwania związane ze zmieniającymi się potrzebami

⁵⁷ Źródło: https://single-market-economy.ec.europa.eu/news/new-pact-skills-partnership-set-promote-skills-cultural-and-creative-industries-2022-04-28_en.

i oczekiwaniami odbiorców kultury. W ramach projektowanych działań edukacyjnych szczególną uwagę warto zwrócić na programy mentoringowe i stażowe, których praktyczny wymiar przekłada się na ich wysoką skuteczność i aktualność rozwijanych kompetencji i przekazywanej wiedzy.

Programy szkoleniowe powinny adresować potrzeby zarówno osób dopiero rozpoczynających swoją karierę w branżach kreatywnych, jak i specjalistów, którzy chcą pogłębiać swoją wiedzę i rozwijać umiejętności. Należy w nich uwzględnić **także wiedzę techniczną, kompetencje menedżerskie i związane z administrowaniem projektami kreatywnymi**. Powinny one umożliwiać zapoznanie się z najnowszymi trendami, specyfiką współpracy z nowymi graczami na rynku oraz know-how w taki sposób, aby pozyskana wiedza mogła być stosowana w codziennej praktyce. Dobre przygotowanie merytoryczne i praktyczne przyniesie korzyści polskim twórcom, menadżerom i producentom treści kreatywnych, a także ich partnerom biznesowym, w tym podmiotom zamawiającym treści kreatywne. Dzięki odpowiednio zaprojektowanym kursom i szkoleniom oraz działaniom sieciującym polskie SKK będą mogły:

- świadczyć usługi związane z produkcją treści kreatywnych na wysokim poziomie;
- pozostać w czołówce europejskich branż kreatywnych dzięki posiadanym kwalifikacjom;
- nawiązywać partnerską i efektywną współpracę z podmiotami krajowymi i zagranicznymi;
- tworzyć nowe możliwości biznesowe i uzyskiwać satysfakcjonujące przychody.

Potrzeby edukacyjne poszczególnych branż kreatywnych mogą i powinny być również adresowane w ramach **ujętych w KPO Branżowych Centrów Umiejętności (BCU)**. Będą one stanowiły ośrodki kształcenia zawodowego w rzeczywistych warunkach pracy, mające na celu podnoszenie kwalifikacji i przekwalifikowywanie osób dorosłych oraz prowadzenie kształcenia w modelu uczenia się przez całe życie (*life-long learning*). Dzięki bezpośredniej współpracy z biznesem i uczelniami wyższymi BCU zapewnią odpowiedni transfer wiedzy z biznesu i sektora nauki. Ośrodki te będą inwestować w nowoczesną infrastrukturę umożliwiającą kształcenie w obszarze nowych technologii i modeli biznesowych. Centra powstawać będą w miejscach związanych z daną branżą i uwzględniać tzw. inteligentne specjalizacje. Poszczególne BCU będą tworzone na zasadzie konkursowej, przy udziale organizacji branżowych współpracujących ze szkołami zawodowymi.

VIII. WSPÓŁPRACA SKK Z INNYMI SEKTORAMI

Z uwagi na swoją specyfikę SKK mogą i powinny budować **trwałe relacje z innymi sektorami, w tym w szczególności z nauką i edukacją, sektorem nowych technologii, biznesem i sektorem zdrowia** (co w dużej mierze uzmysłowiła także pandemia koronawirusa). Procesy te wymagają jednak odpowiedniej przestrzeni do **tworzenia trwałych połączeń oraz wyjścia poza myślenie ściśle branżowe i sektorowe.**

Wybrane kluczowe dokumenty unijne i rekomendacje

Konkluzje Rady UE w sprawie oddziaływania sektora kultury i sektora kreatywnego, służące stymulowaniu innowacji, stabilności gospodarczej i włączenia społecznego – z maja 2015 r. – w tym rekomendacje dot. uwzględniania kultury i kreatywności artystycznej w strategiach wzrostu gospodarczego, polityki społecznej, rozwoju miejskiego i regionalnego oraz zrównoważonego rozwoju; lepszej oceny oddziaływania SKK na inne branże za sprawą badań; zachęcanie do stosowania w tradycyjnych branżach innowacji pozatechnologicznych, społecznych i usługowych, np. za sprawą podejścia *design thinking*.

Raport grupy eksperckiej państw członkowskich UE w ramach Otwartej Metody Koordynacji – Rola polityk publicznych dla rozwijania potencjału przedsiębiorczości i innowacyjności SKK – z marca 2018 r.⁵⁸ – w tym w zakresie tworzenia struktur międzyministerialnych ds. współpracy między SKK i innymi branżami; wspierania eksperymentalnego charakteru polityk wsparcia innowacyjności; angażowania przedstawicieli SKK w tworzenie polityk publicznych przy zastosowaniu metody *design thinking*; zachęt na rzecz multidyscyplinarnych projektów SKK i innych branż - np. na wzór voucherów innowacyjności w Austrii, finansujących wspólnie prowadzone przez MŚP i start-upy oraz instytucje badawcze projekty.

Zadania z zakresu wzmocnienia współpracy SKK z innymi sektorami należy realizować **w oparciu o zasadę partnerstwa** z właściwymi działami administracji rządowej i sektorami nauki, edukacji,

⁵⁸ Źródło: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/5d33c8a7-2e56-11e8-b5fe-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-68820857>.

biznesu, technologii i zdrowia. Kluczową rolę animacyjno-koordynacyjną w tym zakresie mogą odegrać wyspecjalizowane instytucje kultury, których działalność ukierunkowana jest na wspieranie SKK.

Dobrze rozwinięta współpraca międzysektorowa może przynieść szereg korzyści zaangażowanym w nią podmiotom, choćby w postaci upowszechniania wiedzy o najskuteczniejszych narzędziach biznesowych i marketingowych stosowanych w innych branżach, przekładających się m.in. na redukcję kosztów działalności, wzrost przychodów, sukces marketingowy, zrozumienie otoczenia konkurencyjnego, łatwiejsze wchodzenie na nowe rynki, opracowanie nowych usług, budowanie i rozwijanie oferty, wzrost zaangażowania odbiorców, maksymalne wykorzystanie szans i ograniczenie do minimum ryzyka biznesowego i projektowego.

Kluczowym warunkiem rozwoju współpracy międzysektorowej jest również **dostępność rzetelnej wiedzy nt. powiązań SKK z innymi dziedzinami życia społecznego i gospodarczego**. Należy w związku z tym rozwijać system badań dotyczących polskich SKK. Wyniki takich badań będą również pomocne w projektowaniu adekwatnych mechanizmów wsparcia publicznego SKK oraz definiowaniu niezbędnych kierunków ich aktualizacji lub zmian. Zarówno administracja publiczna jak i podmioty branżowe potrzebują obiektywnych danych pokazujących, na jakie sposoby w z jakim natężeniem SKK oddziałują na otoczenie, w którym funkcjonują. Rozwój badań powinien także pozwolić na lepsze zrozumienie dynamicznych przemian zachodzących w SKK – od zmian technologicznych w sposobach produkcji i dystrybucji treści, przez zmiany po stronie użytkowników i konsumentów, po reorientację podziału wartości pomiędzy graczy rynkowych. Istotnymi z tej perspektywy zagadnieniami byłyby m.in. przepływów pieniądza w polskich SKK, generowanie wpływów do budżetu z tytułu VAT, PIT, CIT, oddziaływania poszczególnych branż na zatrudnienie, wpływów na rynki usług świadczonych przez inne branże, znaczenia dla gospodarek lokalnych itp. Odpowiednie analizy pozwolą na zidentyfikowanie kluczowych obszarów współpracy międzysektorowej.

Programy edukacyjne projektowane z myślą o podmiotach funkcjonujących w obszarze SKK powinny obejmować **wiedzę o najnowocześniejszych technologiach i kreatywności rozumianej jako umiejętności międzybranżowe**. Szczególnie istotny będzie rozwój mechanizmów współpracy między uczelniami wyższymi, przedsiębiorcami oraz twórcami i projektantami

funkcjonującymi w sferze rynkowej. W tym celu konieczne jest wykorzystanie istniejącej i przyszłej infrastruktury na potrzeby transferu wiedzy i technologii w ramach współpracy SKK z przedstawicielami nauki, biznesu i sektora zdrowia. Takie laboratoria, inkubatory, przestrzenie eksperymentalne i pracownie powinny umożliwiać realizację wspólnych projektów przez naukowców, przedsiębiorców, pracowników uczelni artystycznych i studentów. Dobrym przykładem tego typu jednostki jest Centrum Przemysłów Kreatywnych działające w Akademii Sztuki w Szczecinie⁵⁹. Docelowo inicjatywy tego rodzaju powinny stymulować budowanie sieci podmiotów powiązanych ze sobą m.in. łańcuchami przepływu wartości.

Jednym z priorytetów w obszarze wzmacniania współpracy międzysektorowej SKK powinno być także **upowszechnianie wiedzy o mechanizmach wsparcia z zakresu badań naukowych i prac badawczo-rozwojowych**. Z perspektywy SKK obszar ten jest istotny ze względu na możliwość budowania lub doskonalenia kompetencji umiejętności w związku z prowadzonymi badaniami lub pracami rozwojowymi, w tym m.in. w kontekście komercjalizacji wyników prac badawczo-rozwojowych oraz promocji zagranicznej produktów lub usług, które powstały w związku z ich realizacją. Wyzwania tego rodzaju adresują również m.in. Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki (FENG) oraz Grupa Ekspertów 12. Krajowej Inteligentnej Specjalizacji (KIS 12) – Inteligentne Technologie Kreacyjne. Grupa ta w 2022 r., w konsultacji z przedstawicielami sektorów kreatywnych, podjęła się aktualizacji zakresu przedmiotowego KIS 12 – jednego z priorytetów wydatkowania środków w ramach europejskich funduszy strukturalnych – i wypracowała nowy zestaw kryteriów oceny wniosków, z myślą o zwiększeniu dostępności środków unijnych dla przedsiębiorców funkcjonujących w SKK. Działania te mają na celu intensyfikację transferu wyników badań naukowych i rynkowych do biznesu.

Szczególną uwagę poświęcić należy również wspieraniu polskich podmiotów z SKK w zakresie ich **uczestniczenia w międzynarodowych sieciach współpracy w obszarach nauki, edukacji, biznesu i technologii**. Dotyczyć to będzie w pierwszej kolejności opisanej w rozdziale V wspólnoty wiedzy i innowacji w zakresie kultury i kreatywności Europejskiego Instytutu Innowacji i Technologii,

⁵⁹ Źródło: <https://www.akademiasztuki.eu/Filter/cpk-centrum-przemyslow-kreatywnych>.

której misją jest inspirowanie i ułatwianie współpracy w zakresie innowacji, w tym związanej z zieloną i cyfrową transformacją SKK.

IX. PRZECIWDZIAŁANIE DYSKRYMINACJI

Działania wzmacniające włączenie społeczne w ramach SKK powinny uwzględniać konieczność **zapobiegania wszelkim formom dyskryminacji** ze względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, religię, światopogląd, niepełnosprawność, wiek, orientację seksualną, miejsce zamieszkania, szczególne potrzeby czy sytuację życiową związaną z uchodźstwem lub migracją.

Wybrane kluczowe dokumenty unijne i rekomendacje

Komunikat KE – Plan działania na rzecz Europejskiego filaru praw socjalnych – z marca 2021 r.⁶⁰ – w tym zmniejszenie luki w zatrudnieniu między kobietami a mężczyznami; zwiększenie poziomu zapewnienia wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem, aby wspierać większe uczestnictwo kobiet w rynku pracy, a także zmniejszenie do 2030 r. liczby osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym.

Komunikat KE – Unia równości: strategia na rzecz równouprawnienia płci na lata 2020-2025 – z marca 2020 r.⁶¹ – w tym walka ze stereotypami płci i wspieranie projektów i inicjatyw kulturalnych i audiowizualnych promujących równouprawnienie płci, a także osiągnięcie równego udziału płci w różnych sektorach gospodarki.

Komunikat KE – Długoterminowa wizja dla obszarów wiejskich UE – w kierunku silniejszych, lepiej skomunikowanych, odpornych i zamożnych obszarów wiejskich do 2040 r. – z czerwca 2021 r.⁶² – w tym wykorzystanie SKK w dotarciu do mniej zaludnionych obszarów i w rozwoju społeczno-gospodarczym obszarów wiejskich; wspieranie aktywnego uczestnictwa w działalności artystycznej i kulturalnej na obszarach wiejskich; dywersyfikacja gospodarcza na obszarach wiejskich za sprawą wzmocnienia łańcuchów wartości w przemysłach kultury i kreatywnych.

⁶⁰ Źródło: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0102&from=EN>.

⁶¹ Źródło: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0152&from=EN>.

⁶² Źródło: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0345&from=EN>.

Raport grupy eksperckiej państw członkowskich UE w ramach Otwartej Metody Koordynacji – Od włączenia społecznego do spójności społecznej – rola polityki kulturalnej – z września 2019 r.⁶³ – w tym uznanie powszechnego prawa do ekspresji artystycznej i określenie istniejących barier; aktywizacja grup niedoreprezentowanych; wspieranie miast i regionów na rzecz promocji kultury jako narzędzia włączenia i spójności społecznej.

Raport grupy eksperckiej państw członkowskich UE w ramach Otwartej Metody Koordynacji – Działanie na rzecz równości płci w sektorach kultury i kreatywnych – z czerwca 2021 r.⁶⁴ – w tym wzmacnianie inicjatyw wspierających równość płci w SKK; uwzględnienie kryterium równości płci przy ocenie wniosków w ramach instrumentów wsparcia publicznego; zbieranie danych i prowadzenie badań na temat równości płci w SKK.

Raport grupy eksperckiej państw członkowskich UE w ramach Otwartej Metody Koordynacji – Jak kultura i sztuka mogą promować dialog międzykulturowy w kontekście kryzysu migracyjnego i uchodźczego – z maja 2017 r.⁶⁵ – w tym wspieranie sieciowania, samoorganizacji i aktywnego uczestnictwa uchodźców i migrantów w kulturze i sztuce.

Raport grupy eksperckiej „Równość płci: równowaga płci w sektorach kultury i kreatywnych” Głosów Kultury (*Voices of Culture*), ustrukturyzowanego dialogu KE z przedstawicielami społeczeństwa obywatelskiego aktywnymi w obszarze kultury – z września 2019 r.⁶⁶ – w tym wspieranie programów mentorskich i szkoleniowych dla kobiet w SKK; uwzględnienie kosztów opieki nad dziećmi jako kosztów kwalifikowalnych w projektach; wspieranie programów szkoleniowych podnoszących świadomość w zakresie równości płci w SKK.

Raport grupy eksperckiej „Włączenie uchodźców i migrantów z wykorzystaniem kultury” Głosów Kultury (*Voices of Culture*) – z września 2016 r.⁶⁷ – w tym wspieranie programów rezydencyjnych dla uchodźców i migrantów – przedstawicieli SKK.

⁶³ Źródło: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e1b88304-f3b0-11e9-8c1f-01aa75ed71a1/language-en>.

⁶⁴ Źródło: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/36e9028b-c73b-11eb-a925-01aa75ed71a1>.

⁶⁵ Źródło: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/4943e7fc-316e-11e7-9412-01aa75ed71a1>.

⁶⁶ Źródło: <https://voicesofculture.eu/2019/05/14/gender-balance-in-the-cultural-and-creative-sectors/>.

⁶⁷ Źródło: <https://voicesofculture.eu/2019/05/16/the-inclusion-of-refugees-migrants-through-culture-2/>.

Raport grupy eksperckiej „Rola kultury w obszarach pozamiejskich” Głosów Kultury (Voices of Culture) – z kwietnia 2020 r.⁶⁸ – w tym wspieranie projektów SKK łączących różnego rodzaju terytoria – obszary miejskie, podmiejskie, wiejskie; korzystanie z formuły regrantingu w ramach wspierania lokalnych inicjatyw SKK; korzystanie z mikrograntów oraz zachęt finansowych w ramach wspierania lokalnych inicjatyw; wspieranie projektów łączących tradycyjne dziedziny SKK (np. rękodzieło) z nowymi technologiami i nowymi branżami SKK; wspieranie lokalnych multidyscyplinarnych przestrzeni dla twórców i przedsiębiorców SKK na obszarach pozamiejskich.

Nowoczesne SKK uwzględniają w swoich strukturach oraz ofercie **zasady włączenia społecznego i równości**. W ramach projektowanych działań należy uwzględniać różnorodne społeczności i wspierać ich funkcjonowanie w przestrzeniach fizycznych, polityce publicznej, realizowanych inwestycjach oraz w życiu obywatelskim. Każdy mieszkaniec Polski, bez względu na pochodzenie kulturowe, wiek, płeć, miejsce zamieszkania, dochody czy umiejętności, powinien mieć dostęp do życia kulturalnego i twórczego oraz móc realizować indywidualnie wybrane ścieżki kariery w SKK. Programy realizowane przez publiczne instytucje powinny być dostępne i powszechnie komunikowane, a zasady dotyczące wnioskowania o dofinansowania ze środków publicznych oraz oceny wniosków zrozumiałe i transparentne. Programy te należy ukierunkować na wspieranie różnorodnych treści, procesów i praktyk kulturowych i kreatywnych. Podmioty publiczne powinny promować tak rozumiane włączenie społeczne i równość w ramach obejmowanych wsparciem projektów.

Należy tworzyć **warunki dla równego dostępu do kultury oraz możliwości rozwoju zawodowego w SKK** wśród osób z odległych, regionalnych i pozametropolitalnych obszarów. W tym celu należy dążyć do realizacji większej liczby wydarzeń w lokalizacjach regionalnych i pozametropolitalnych. Projektowanie działań i programów powinno być poprzedzone konsultacjami z mieszkańcami, a inicjatywy uwzględniające konteksty lokalne powinny być premiowane.

Wiele organizacji działających w SKK, niezależnie od ich statusu prawnego oraz wielkości, podejmuje działania w celu **niwelowania nierówności, dyskryminacji oraz nierównowagi** związanej z płcią lub innymi cechami dystynktywnymi. Zakres działalności publicznych instytucji

⁶⁸ Źródło: <https://voicesofculture.eu/2019/10/10/the-role-of-culture-in-non-urban-areas-of-the-european-union/>.

kultury również powinien obejmować kwestie **włączania, różnorodności oraz rozwiązywania konfliktów** niezależnie od tła na jakim powstają i poziomu na jakim występują. Podmioty działające w obszarze SKK w Polsce powinny kierować się podejściem Human-Centered Design (projektowanie rozwiązań skoncentrowane na człowieku), zakładającym maksymalizację inkluzywności realizowanych działań oraz budowanie poczucia przynależności.

Jednocześnie istotnym zagadnieniem z zakresu włączenia społecznego i równości w SKK jest **bezpieczeństwo realizacji projektów w obszarze kultury – zarówno w kontekście finansowym, jak również w zakresie warunków pracy**. Bezpieczne projekty kulturalne pozwalają na śmielsze eksplorowanie tematów, talentów i wyobraźni artystów i artystek. Bezpieczne miejsca pracy budują zaufanie, co pomaga wspierać odwagę twórczą w pełnych wyzwaniach warunkach realizacyjnych. Współcześnie istotnymi zagadnieniami stały się m.in. poszanowanie granic osobistych osób uczestniczących w tworzeniu kultury a także eliminacja działań niechcianych i krzywdzących w procesach produkcji treści kulturowych. Konieczne jest również budowanie mechanizmów wsparcia jednolitych minimalnych warunków zatrudniania wdrażanych przez poszczególne rynki kreatywne, uwzględniających wieloletnie tradycje, praktyki i modele biznesowe funkcjonujące w ich obrębie.

SKK cechują **specyficzne wyzwania związane z trybem i charakterem wykonywanej pracy**. Występująca często presja czasu, długi dzień pracy, niepewność zarobków i zatrudnienia, przekładają się na komfort i zdrowie psychiczne pracowników SKK. Dla wielu z nich doświadczenie zawodowe może być wymagające emocjonalnie. Nakładają się na to niekiedy również problemy molestowania seksualnego i zastraszania. Podejmowane działania powinny być ukierunkowane na wspieranie tworzenia zdrowego, bezpiecznego i opartego o zasadę szacunku środowiska pracy. Istotnym aspektem powinno być również wspieranie inicjatyw na rzecz opieki nad dziećmi i osobami starszymi, umożliwiającymi pełną aktywność zawodową pracowników SKK.

Inkluzywność procesów, projektów i programów kulturowych zostanie uwzględniona we wszystkich inicjatywach związanych z realizacją KPO. W kontekście SKK aspekty te nie mogą być traktowane jako mniej istotne niż aspekty ekonomiczne. Projekty realizowane w ramach KPO powinny prowadzić do wzrostu poczucia przynależności, budowania więzi i wspólnoty w całym

kraju. Zaangażowane uczestnictwo w kulturze jest jednym z priorytetów, jako że ma potencjał przełamywania różnic i podziałów społecznych i kulturowych.

Kultura pomaga oswajać się w nowych ideami i perspektywami. Wspiera tworzenie nowych miejsc pracy potrzebnych w zróżnicowanych i regionalnych społecznościach. Jest katalizatorem zmian, również tych koniecznych w obliczu niepewności i wyzwań związanych z popandemiczną rzeczywistością, wojną w Ukrainie, zmianami na rynku energii czy presją inflacyjną. Zaangażowane kreatywność może i powinno odgrywać istotną rolę w zbliżaniu ludzi oraz wspieraniu spójności, regeneracji i odbudowy. Dostęp do kultury powinien być zatem równy, integracyjny i przystępny cenowo dla wszystkich mieszkańców Polski.

Integrację, wyrównywanie szans i zapewnienie dostępu do kultury należy uwzględnić również w edukacji. W tym celu uczniowie i nauczyciele powinni mieć dostęp do różnorodnych programów i możliwości kreatywnego uczenia się, a także kształtujących kreatywność doświadczeń w procesie dydaktycznym. Narzędziami realizacji tych założeń mogą być programy nauczania przedmiotów artystycznych oraz programy edukacyjne o charakterze objazdowym, które będą mogły być realizowane nie tylko w szkołach, lecz również np. w domach kultury i innych placówkach.

Realizując działania wynikające z KPO, **należy mieć na uwadze w szczególności:**

- uwzględnienie w projektach i programach aspektów równościowych poprzez zapewnienie możliwości partycypacji niezależnie od płci, miejsca zamieszkania, statusu społecznego czy sytuacji materialnej;
- promocję edukacji, szkoleń i rozwoju zawodowego pracowników SKK;
- wspieranie rozwoju inicjatyw wzmacniających pozycję kobiet w SKK;
- wspieranie inicjatyw SKK realizowanych w małych ośrodkach;
- wspieranie osób o niskim statusie społecznym i złej sytuacji materialnej w ich dążeniu do rozwoju zawodowego w SKK;
- wzmacnianie inicjatyw zajmujących się kwestiami równości;

- ustanawianie w poszczególnych branżach, organizacjach i podmiotach SKK instytucji rzeczników na rzecz równości oraz mężów zaufania przeciwdziałających przypadkom dyskryminacji, mobbingu i molestowania;
- promowanie sprawiedliwego traktowania wszystkich w miejscu pracy;
- promowanie odpowiednich standardów w obszarze kultury pracy.